

ארץ טובה

כולל

תשובות להלכה ולמעשה ובמשא ומתן של הלכה על יסודות מקוריים, בבירור וליבון שיטות רבותינו הראשונים ודעות גדולי הפוסקים האחרונים. שמפיהם אנו חיים, רובו ככולו של הספר הזה נתחדש לי באה"ק, ארץ טובה, שעליה אמרו רבותינו חז"ל: "וזהב הארץ ההוא טוב מלמד שאין תורה כתורת ארץ-ישראל".

מ מ נ י

טובי יהודא בלאא"א הרה"מ המופלג ושלם ירא וחרד לד' ולתורתו, **טביומי (גוטנטג)** מגזע היחוס והמעלה, כמוה"ר אלכסנדר צבי ז"ל

מלפנים הייתי רב אבד"ק סוכוצ'ין בפולוניה, וכעת בתעא"י בפה תל-אביב, ד' יכוננה עליון

מחבר הספרים:

טל לישראל, "עטרת טובי", "מעשה טובי", "לחקר דברי חז"ל" וש"ס

חלק א

או"ח ויו"ד

סע"ק ירושלים תובב"א

שנת תש"ז לסיק

סימן כ.

חכם מופלג אחד

יחזקרו כיטב לפי דרך זכ וממולה אין סתירב כלל ממשנה פרכ עייש כיטב.

אלא שאף שאנו מדמים כן לא נעשה מעשה, דכרי מצואר צמרדי פרק כ"ש לכיפ"ך שמניח אוהב כראוי שנפנים כצמח לא מתחמץ מלד דכפרש דינו כמי פירות מאוהב גמרא מנחת ס"ט דבטי צמטים שנגללי צמח מכר למנוחה, וכרי מנחת צטיון מלכ ואל לחלה תודכ של חמץ דכרי לכל המנחות מיצטי, עייש צמרדי ופלה על החלקת יואב שלא כניא כמרדי כזכ. וכיון שמצואר כן צמרדי כרי נסתרת סנתי וזכ יש לדון לכיתר שכציקוע זא מלד הפרש דדינו כמי פירות.

ברם מכ שפוט כל כך להחלק"ו דכציקוע צמטים יכול לכוית גם מחמת מי פירות וכשיש לחלות שנחצקעו מחמת מ"פ תלין וכוכ צנדר ספק השקול אם מחמת מ"פ או מ"ס - כוכ לכפרמ"ג ספיקא מספקא ל"י אם גם מ"פ רגלים לעשות נחצקעו או אין מי פירות דרכס לעשות נחצקעו, וכוא צפרמ"ג או"ס צפתיחכ לסי"ז, ורולכ לכניא ראי' מבר"ן צהצוב צמטים שנמלאו מצוקטות שיש ספק מחמת לחוח נגדים נחצקעו או ממי גשמים וכשיצ דרחוק כוא לחלות כציקוע צמי פירות, אלא שמ"ס חסי"ב חטכ צדנש מותר לכחמבר צש"ט וכרי לכחמבר אינו אוסר נחצקעו רק ציקוע ומוכח שאפשר לכוית נחצקעו גם מ"פ ובראי' מחבו' בר"ן דחכ דכוונת בר"ן רק דמחמת לחוח כגדיש לא שכיח שיחצקעו אבל ממשקים מ"פ יכול לכוית נחצקעו.

ולענ"ד יש לכוית מדברי כמרדי כ"ש דלא שכיח כל כך שיחצקעו ממ"פ רק ממים, שזן שס צמרדי על בעצברים שחטיו מי רגלים על חטים דאפילו למד עוקבא שאוסר גם זלא נחצקעו ממש, ככא אין לחוס דקר"צ לודאי דמ"ר אין מחמילים דאס כיו מחמילים כיו מקלח כחטים נחצקעו וכו', ומוכח דציקוע חלי צמים ומ"פ לא רגילים לעשות ציקוע דאס כ"י מ"פ גם שכיחי לעשות ציקועים, כרי מכ ראי' כשלא נחצקעו סימן שלא זאו צמים דכרי גם מ"פ ג"כ מושים נחצקטות וצ"כ דלא מלי לכוית נחצקעים ממ"פ עייש צמרדי וחרחכ כ"י מוכח כן.

שוב ראיחי צפריה או"ה סס"ו שכאריך זכ וכעור ממרדי כזכ אבל לא צאופן שהערתו חנכי ותזליח דעתו של כפ"ס כוא ג"כ דחטים שנפל עליכס מ"ס או שנמלאו בתבטיל סימן כשנחצקעו שכוא מחמת הי"ס רק צנמלאו צמי"פ ציקועים ולא ראינו שנפלו צמים רק שניסוח מכח כציקוע שחטים נחמלים נפלו לכמ"פ זככ אמרינן אחזקין איסורא לא מחזקין ואנו חולים שנחצקעו על ידי כמ"פ אבל כשראינו שכי' צמים לא חולין צמי"פ רק צמים עייש צאריכות צפר"ס.

ולפי"ן צידון דין שאנו מולאים חטים מצוקטות צנבטיל של מ"ס מבי תיחי לחלות שנחצקעו כהעוף מחמת כפרש שדינו כמ"פ כרי יותר חולין שנחצקעו מחמת המ"ס. אבל כ"ז צנחצקעו אבל צנחצקעו אף שאנו מחמירים גם צנחצקעו בכל זה כאן שכי' מקודם צמטי"ס של טוף אף שאין מלי לכוית נחצקעו ע"י כפרש אבל נחצקעו כרי יכול לכוית ותלין שנחצקעו מקודם.

ולדינא גם החלקת יואב מסיק לבחור רק צנחצקעו ומניח שגס צנחצקעו משיב נפש להגאון כאציר מפולק זליל מתור ג"כ ככ"ג צנחצקעו וכזכ מסחבר טעמו מלד ומצואר כמעט צפירוש צמרדי שהנחתו וצפר"ח כ"ל כזן אפשר לכקל צנחצקעו אבל לא צנחצקעו.

לראי' בעה"ח טובי' יהודא טביומי.

דרש כ' ממני לכבוד לו חוות דעתי צדנר כשמוכר שחאית יוחר מסודש קודם כססת אם יולאזכ זכ ידי חוצה מלוב כ"י יש מחמירים זכ.

תשובה: מקור כהלכ הוא צמטנכ סוככ ד"ט. סוככ ישנה ז"ש פוסלים וצ"כ מכשירים איזכ היא ישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום אבל אם עשאה לשם חג אפילו מחמתל השנכ כשרכ וצירושלמי כוא צחוספת על המקום דגס לצי"כ לריך לחדש זכ דנר וכו' מלכ ישנה צפלוגתא דצ"ש וצ"כ ח"ר יוסי דכרי ככל היא מכיון שלא עשאה לשם פסח דנר כרי שלא דיקדק ככ. וכרמז"ס השמיט לגמרי כך ירושלמי דלריך לחדש זכ דנר וגא ראיחי למי שעמד זכ לזארו. אך יש לומר נפשוט דעת הרמז"ס דכגמרא שלנו צסוככ ד"ס שזכא דין גנב"ך וכו' סוככ מ"מ כשרכ וצלנד שחכא מסוככת ככלכתה, ופירש ר"ח שנעשה לשם לל ולא הזכירכ כגמרא כלל דלריך לחדש דנר דכרי גם כאן לא נעשית לשם סוככ וצ"ז ומג"א חלמי' כתבו צאמת דאליצא ירושלמי גם צסוככ גנב"ך לריך לחדש זכ דנר וכרמז"ס ס"ל מולא הזכירכ כגמרא צצלי שלנו כך דלריך לחדש מכלל דכגמרא שלנו חולקת זכ על ירושלמי וצמקום שצצלי חולק על ירושלמי הלככ כצצלי כנ"ל דעת הרמז"ס.

רק הטור או"ה ס' תנ"ח מציו דעת כאני עזרז שכניא כחוספתא פ"צ דפסחים שמלכ ישנה כשרכ ויולאין זכ וכירושלמי חולק ואוסר אפילו עשאה לשם פסח וראוי לכחמיר ככירושלמי ולכאורכ חמוכ כרי אדרנכ כרי ירוש' חולכ זכ צפלוגתא דצ"ש וצ"כ וכרי הלככ צכ"מ כצ"כ ופירש כצ"כ כוונתו דכוונת ירושלמי היא רק לענין אי יולאים זכ דאורייתא חלי צפלוגתא צ"ש וצ"כ אבל מדרבנן כרי אומר ירושלמי צסוככ ישנה גם לצי"כ לריך לחדש זכ דנר, וזכ מדרבנן ממילא צמלכ דאי אפשר לחדש זכ כלל שזכ דנר כרי פסולכ מדרבנן וזוכי כוונת כאני עזרז ואפילו צעשאה לשם חג נראה מכחוספת סוככ שס שנסחפקן אי לריך לחדש זכ דנר לפיכך מסיק כצ"ס לכלכ דמלכ שחאית קודם ל"י יום קודם כחג כיון שא"א לחדש זכ פסולכ אפילו נאפיה לשם חג וגם כחוספתא שמלכ ישנה כשרכ דנעשה לשם חג אפשר ג"כ לפרש דקאי לדינא דאורייתא אבל מדרבנן פסולכ.

ואמנם מזרעו דכצ"ח קאתינא אבל צכ"ז חמינא דדכרי כצ"ס זכ חמוהיס צנחצקעו לענין סוככ כחכ כצ"ח מפרש דכחוספות נחצקעו לכירושלמי אי נעשה לשם חג קודם ל"י יום לריך לחדש דנר וצכאן צחנ"ח כחכ כצ"ח דנראה ממשמעות כירושלמי דגס צנעשה לשם חג צמלכ אי כוכ קודם ל"י יום פסולכ ואני לא יודע מאיפא למד זכ כצ"ח מירושלמי דגס צנעשה לשם חג לריך לחדש זכ דנר וכרי צעלמו מציא שכחוספות נחצקעו זכ ומוכח מכחוס' שאין שזכ כוככ מירושלמי דגס צנעשה לשם חג קודם ל"י יום לריך לחדש ואס כחוספות נחצקעו כרי לדברי כצ"ח צעלמו שכוא דרבנן כרי קיי"ל דספק דרבנן לקולא ואי יומא דכוונת כצ"ח דכיון דלכרלצני"ח פשיטא ל"י לחומרא דאין יולאין כרי אין ספק כחוספת מוליא מידי ודאי של כרלצני"ח שכי' ג"כ מכפוסקים כרלצני"ח.

אבל גם זכ לא יחכן דכרי כצ"ח צעלמו מציא דכרי כ"א"ז שכזכא ככגכות אשרי דפשיטא ל"י דאס נעשה לשם חג אפילו מחמתל כשנה כשרכ וא"ל לחדש. וכ"א"ז כידוע כוא ג"כ מכפוסקים כרלצני"ח אי"כ חוקי כרלצני"ח נגד כ"א"ז ולכתוב' כוכ ספק ודרבנן כרי אזלין נחר כמקול ועל איזכ יסוד פוכק כצ"ח דאין ללחא ידי חוצה מלכ כנאפכ קודם ל"י אפילו לשם מלוב.

בפרט דכנר כחנחי שמוכרת דלכרמני"ס אין הלככ ככירושלמי כלל וגם צדנרי כחוספת שכחצו ואפילו לא נפס"מ

חג וכו': וקודם נקדים קושי' במנחה חינוך מלוב י' שחמך מלד על הכירושלמי דלויב' דבי' מלכ ישנה כשרה כרי מביאר בגמ' פסחים ל"ד דחלות תודה ורקיקי נזיר חין וולאיו כסם לשם מלכ משום דכתיב ושמרתם את המלות מלכ כמשמרתה לשם מלכ ולא זה משמרתה לשם זנה וכן קיימיל להלכך דמלכ צעינן משומר לשם מלוב ור"כ חין מלכ ישנה כשרה הלא לא משמרתה לשם מלכ של מלוב ותמה שם במני' על הפניי שחמה חין מלוב במלכ בחורה עשייה לשמה וברי נכפך הוא דמלכ כרי כתב החורה בפירוש דבעינן משומרת לשם מלוב ח"כ אפילו אי לא נחמלה כרי אינך משומרת לשם מלוב וכנה צקושי'.

ולכאורה תשנתי עפ"י המבואר בריש זבחים דהטחת שנשחט של לשם פסול זה דוקא נשחט לשם זנה אחר אבל נשחט לשם חולין כשר מלד דמינו מתריב זה ואין מינה לא מתריב זה ובעינן זה מלוב גם במלות לריכות כוונה דלשם מלוב אחרת גרע מלא נחבין כלל ולפי"ז יש לומר דאם לא נשמר לשם מלכ של מלוב לא פסול רק אם משומר לשם זנה גרע, ופסול.

וי"ז לומר ע"ד כי שימור במלכ לשם מלוב אינו לריך דוקא שילא ידו חובתו ממש במלכ זה מלות מלכ רק לריך שימור לשם מלכ שחביה ראויה ללאח זכ ידי חובת מלכ של מלוב אבל במשומרת לשם זנה כרי חין ראויה ללאח זכ ידי חובת מלכ דכרי צעינן מלחכס ואינו שלו וככל מיירי בחלות תודה שטרס הוקדשה כמבואר ברש"י ותוס' שם דאם כבר הוקדשה כרי אינה מלחכס וכפסול הוא משום דלא נשמרתה לשם מלכ ואפילו אי לא הוקדשה אפי"כ ג"כ פסולה משום דהשימור כיה לשם זנה ובשל זנה אינה ראויה למלות מלוב דכרי לריך להקדיש ואינה מלחכס וזה מבואר במעט ברש"י שם שפירש אליבא דרי יוסף שם דבעינן מלכ כראוייה לשבעה פירש רש"י אפי"כ דעכשו ראויה לשבעה מ"מ כי עזבה לאו לשם מלכ כראוייה לשבעה עזבה ור' יוסף אית ליה ג"כ כך דרש דבעינן לשם מלכ של מלוב יכיב השימור וכו' ומבואר דדרש שימור לשם מלכ מלוב ביינו שחביה ראויה לשם מלכ מלוב.

והא דקאמר רש"י דכחילוק בין רבב ור"י הוא צאם מכיין לשם שימור מלכ מלוב ולשם זנה—ביינו לתרווייכו—לרבה נפיק ולר"י לא נפיק, דאינה ראויה לשבעה וכרי תייל דגם לרבה לא נפיק דכרי אינה ראויה לשם מלות מלכ משום דאינה מלחכס אבל זה בלא"כ קשב חין נפיק כרי לאחר הקדש אינה מלחכס. ואל דענין שימור ביינו לפי דעתו של המשמר וזה כמשמר טעם וסבור ש"ל מלחכס ואפשר ללאח גם ידי חובת מלכ מלוב וגם לשם זנה וטעם בדין מלחכס או חשב מלד הואיל ואי צעי מחשיל עלה דידיה הוא כקושי' החוס' פסחים מ"ד ושימור אינו לפי בדין רק לפי פונת המשמר ואם הוא סבור שיולאיו כרי כיה השימור לשם מלכ כראוייה ללאח ונבאר עוד לקמן דענין שימור הוא לפי דעתו של המשמר ואפי"כ לא כקדישה לשם זנה ח"כ לרבה יולא דכ"י משומר לשם מלכ כראוייה לשם מלות מלכ לפי דעתו ולר"י לא יולא דכרי לפי דעת המשמר שנתבין גם לשם זנה כרי אינה ראויה לשבעה דזכ בכל יודעים שכרי מפורש בחורב דתודה אינה נאכלת רק ליום וליבא ממילא לא נשמרת לשם מלכ כראוייה לשבעה. ואם נימא כן כרי ממילא חין קושי' במני' קושי'א כלל דכרי צנעט מחשילת השנכ כרי ראויה ג"כ לשם מלכ מלוב.

אלא שמדברי החוס' לא נראה כן ועיי"ש, וחבל כי לא ראיתי עוד למי שיבאר בעינין כזכ ברס לקושטא דמילתא בכיאר כך הוא: דגמ' פסחים שם בחלת תודה ששפאן לעלמו אינו יולא ולמכור בשוק יולא וקאמר בגמרא מ"ט כל לשוק אמלוכי אימלך אי מזדבן מזדבן אי לא מזדבן אישוק צבו אלא. ונראה מנחמיות בגמרא דזכ באופכ לשוק ביו לו סיניוס למכור אושון לשם מלות חורב ובכ"ז כשר מלד דלא כיה כרי לו שיהי קוניס ואפילו אי על לך כרוז יכויו לו קוניס לשם מלות חורב מ"ט ביון שעל לך המיטוט ביה לו ספק ומשג אס לא יכויו לו קוניס חקס

אלא לבייש יש לו לתנא לפרש וכו' חין כוונת החוס' דנעשה לשם חג לבי' ג"כ לריך לחדש רק כוונת החוס'פח אי נימא דגמרא שלנו מחולקת על הכירושלמי ופי' גמרא דידן לעולם כשרה וא"ל לחדש כלל ממילא קסם למכ לתנא לפרש דכרי הלכה כבי' וע"ז חירלו דמי' יש לו לתנא לפרש גמ' נחלקי, ושוב ראיתי בפני יבושע שם שרולכ ג"כ לפרש החוס' בפירוש כזה, וברי הר"ן ריש סוכה אומר דגם הכירושלמי שלריך לחדש דבר הוא רק למלוב מן המוצר יע"ש וא"כ חין נעזוב כל הנוכח ראשונים ויפסיק כהרצוי' לפסול מלות שנאפו קודם הפסח יותר מלי יום צמקוס שגם כהרצוי' הוא ג"כ רק דרבנן. וברי כלל בידיו דדברנן אזלינן בחר המקיל.

76 (ג) אלא שלכאורה דברי בי' בפירוש הכירושלמי דמלכ ישנה חלי צפונתה דבי' ובי' הוא רק לדינא דאורייתא אבל מדרבנן פסול מלד ולריכוס לחדש דבר - מוכרחים דכרי הכירושלמי צלמו קאמר דכסוכה גם לבי' לריך לחדש ובמלכ כרי אי אפשר לחדש כלל ובקושי' זו כבר עמד בקרבן ע"כ צשי"ק על הכירושלמי שם ות' דזכ שלריך לחדש הוא רק למלוב צעלמא וכניה צ"ע וזכר כבאחי לעיל דברי הר"ן שכתב ג"כ דכך לחדש דבר הוא רק למלוב מן המוצר.

ומה שנלמד ציטוט קושי' זו. דכבר כתב הרש"י - הוא כריטיב' - לסוכה ד"ט דדבר שהוא למלוב ואין צו קדוש כלל דכרי כס נזרקין אז מסביר א"ל עשייה לשמך רק צמקוס דגלי ככתוב אבל דברים שבקדושה כגון ס"ת תפילין ומזוזת מסתמא משמע דבעינן להו לשמך כקדשים עד דאינה קרל או גמרא ללא צעינן לשמך. וסברתו מוצנת דכרי בקדשים ידעינן ולריכוס להקדיש קודם כטעיה ואפילו צאם קדוש מאליו מלוב להקדיש צפכ כמו צנור אף דמאליו קדוש מלוב להקדישו וכן מבואר בשבת דקפ"ח גם צאם כקדיש כרועה הפכה מעיי"ט מלוב להקדישו הקדש טלוי על ידי כבעלים ועיין ברש"י ותוס' סכדרין דמי' בפירוש כזמנכ מילתא עיי"ש ומבואר על פי סברא זו.

ולפי"ז נימא כי לבי' דס"ל דיש לימוד צסוכה דבעינן עשייה לשמך ואם יש לימוד מקרא ילפינן גם מלכ מסוכה דמלכ וסוכה איתקשו להדדי בג"ש וכן כתוב בפני יבושע דלפיך ג"ש גם במלכ צעינן עשייה לשמך אף דליבא לימוד במלכ רק משום דאיתקשו להדדי וכ"ז אי כוב מתורת לימוד מקרא שמלוב זו לריכוס עשייה ילפינן מסוכה למלכ דמלכ ג"כ חפץ של מלוב. **אמנם** לבי' דליבא לימוד מקרא בבי' צסוכה אמרינן מלד כסברא דלריך לחדש זכ דבר היינו לעשות מעשה לשם סוכה צביל דסוכה כרי ילפינן מקרא כסם שחל שם שמים על הסגיב כן חל שם שמים על הסוכה וחלכ על הסוכה קדושה כל ימי סוכות מדאורייתא כמבואר בראשונים, דהוב דינא דאורייתא - יש רק פלוגתא אי גם על כדפנות מלכ קדושה או רק על כסך וכן ציור משיעור סוכה אבל על שיעור סוכה צסך לכ"ע מלכ קדושה וכיין שחלכ קדושה כרי מסברא אמרינן דלריך עשייה לשמך ולריך אחיב כנה או מעשה לחלות קדושה וזכ טעמא של בי' דלריך לחדש דבר דלריך עשייה מקודם לפני הקדושה אם מדאורייתא או מדרבנן עכ"פ דר"ס לא דומה לשאר הקדש כמבואר צט"ז או"ח תל"ח. וכ"ז צסוכה דהלכ עניה קדושה אבל במלכ שכוך רק מלוב גירולא לא לריך שום עשייה לשמך מקודם, נשלמא אי כוב זה לימוד מקרא מקטינן מלכ לסוכה אבל היא רק מסברא מלד קדושה כסוכה כרי יש חילוק בין סוכה שיש בה משום קדושה למלכ דכוכ רק מלוב גירולא וא"ל לחדש כלל ומבואר הכירושלמי כטיב דלבי' חלי מלכ ישנה צסוכה ולבי' לא לריך במלכ, ולחדש בה דבר במלכ מסברא לא לריך דאין בה משום קדושה וחי' וכוור צעט

הכירושלמי. **77 (ג) אלא** שיש לי עוד לכטיר כבער סוכה דאפילו אי נימא צסוכה שנעשה לשם חג נחמילת השנכ לריכוס ג"כ לבי' לחדש דבר צבי' במלכ לא לריכוס לחדש כלל אי נעשה לשם

כמלות לשם מלח מלח כנר מקרי זה שימור לשם מלח מלח. ונדואי שנכדנריו שלריוכוס עשייב לשמה לא מספיק זה שעל לך כספק הכיכ עשייב לשם תפילין או סת"מ וכו' ולשמה לריך ודאי לשמה ובכחוב גט לשחי נשים למי שארלכ אגרש פסול דאינו לשמה חף שעל לך כספק כוכ לשמה דכ"ז לשמה צעינן ודאי ולא ספק רק ככא צמלכ כרי לא צעינן כלל עשייב לשמה רק שימור לשמה שימור מהמץ ואם זה המשמר חושש על לך כספק שמה יקח במלכ הוא לשם מלח וכוא משמר על לך כספק ג"ר מקרי שימור לשמה מעין דברי ברין כובא צניח יוסף יו"ד רכ"ח דצ"כ"ט כיון שאסור מספק מקרי חלות הנדר שיביב מותר להחיר ומקרי חלות הנדר שיוכל להחיר פדרט שענין שימור בטעמותו כוא רק על לך כספק (ואילתמיד מזה מה שכתבנו נמטלכ דאם על דעת המשמר היב ראו לשם מלח מלח מקרי זה שימור) כן מוכרח מגמרא כאן ממילא עשייב לשמה ושימור לשמה כוכ שני עניינים דעשייב לשמה צעינן עשייב ודאי לשמה ושימור כוא אפילו על לך כספק כרחוק מקרי שימור וכל שימור כוא על לך כספק.

כלל לפני כפסה ולרי יוכי צמלכ פסול דכשימור כמאן דליחא ובלא"ה פסולכ ועיין היטב צכ"ז.
ד) וראיתי כזכ כללו חמדה לידויו כגאון אדריק אסטנוב ז"ל שבעיר לכקשות אמאי לצי"ש שקיל דכסוכה צעינן עשייב לשמה צכ"ז אס עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה כרי נודע סגרת ברמז"ם פרק ג' מוגרושין ככתב גט לאשכ לכשאכנסה אגרשנה פסול כגט משום דכ"ל שלא לשמה דעכשו אינה נת גירושין וכרי נמי כרי נתחלת השנה שאין חיוב מלות סוכה כרי לא מקרי זה לשמה חף שיש לחלק דסם באשכ בוי מחוסר מעשה קדושין אבל כרי בוי רק מחוסר זמן וידוע דעת המשלימ דזמן כיון דממילא קאחי לא כוי דלכ"ל אבל מ"מ קשה לדעת כריטצי"א דאם כרי"ד אינם מקדשים כהודש לוכא יוכ"כ כלל וכן לוכא סוכות כלל וקידוש צ"ד כרי כוכ מעשה וא"כ בעושה סוכה מתחלת השנה כרי כוכ מחוסר מעשה קידוש ושוג כוכ שלא לשמה ובאריך כזכ.

ו) לענין י"ל דכרי לשמה גבי סוכה כוא לשם מלח סוכה ומלות סוכה כרי יש על כל ישראל חמיד חיוב לקיים כחורכ שיש צב רמ"ח מלות עשה ומזמן שנעשה גדול צבר יש עליו חיוב כל מלות כחורכ לכשיבא הזמן של המלכ לקיים המלכ וכרי יותר מזה כתבו כריטצי"א וכראצ"ד גבי אוכל נבלות ציובכ"פ שחמד נבלה כיינו איקור נבלה קודם לאיסור יוככ"פ דכאי גברא משעב שנעשה גדול נחייב באיסור נבלה ואיסור יוככ"פ מתחיל רק מזמן יוככ"פ ושאר הראשונים חולקים עליוכס דגם האיסור יוככ"פ יש משעב שנעשה גדול, אבל פשוט דכל איש ישראל יש עליו בכלל חיוב כל מלות כחורכ כשצבוא עונה כמלכ, רק לכיון להמלכ ולכשתדל שיביב יכול לקיים כמלכ בזמנה חל אך חוצה ככנכ מזמן ששואלין ודורשין כיינו ל' יום קודם כהג כן כתבו רצינו כגכ"ק מגור ז"ע בחידושי כרי"ם, ולפי"ז צמושכ סוכה מתחילת השנה לשם חג ומתכוין כוונה לשמה כיינו לשם מלות סוכה - כרי צבר יש עליו חיוב מלכ לקיים כמלות סוכה כשיצבא חג. אבל צגט אשכ כרי אין עליו חיוב לעולם לגרש ואין כוונה לשמה לשם מלות גירושין רק כוונת לשמה צגט כיינו לשם באיש ולשם האשכ כמבואר צמשה ומפורש ברמז"ם כ"ו גירושין דכוונת לשמה בגירושין כיינו לשם באשכ פירוש לשם גירושין של זו באשכ שכיח אשחו של פלוני ממילא כשכתב כגט לכשאכנסה אגרשנה כרי מה שייך כוונת לשמה לשם אשחו הזאת כרי היא עדיין אינה אשחו כלל ואין שייך עכשו כלל גירושין באשכ הזאת שכרי אין לו צב אישות עוד ושפיר כוכ שלא לשם אשחו של פלוני כלל אבל מה דמיון זה לסוכה דסם כוא לשם מלות סוכה וכמלכ כזו צבר מוטלת על באיש כישראלני לקיימה בזמנה זה צבר לאמר כעין ל.

ו) וראיתי ניחא קישי המי"ה בעשאה לכמלכ אפילו מתחילת השנה ושימור אותה, לכל דקדוקי מלח מלח דכרי לשם מלח גריכוס לשמור לכל כדקדוקים שלא תשכב במלכ בלא עשייב יותר משימור ואם תפס תלפוס צלון ועוד דקדוקי דיינס הרבכ וכוא צמלח לא ששכ כמלכ לשם אכילה מלח מלח רק צכ"ז שמר לכל דקדוקי דיינס משום ששכז אולי על לך כספק כשלא תביב לי מלכ אחרת לפסח ואם כמלכ כזו תשאר אז אקח אותה לפסח לשם מלח מלח נמלא דמלך שימור למלח. מלח כרי נקרא זה שימור למלח אבל עשייב לשמה על לך כספק לא נקרא עשייב לשמה וזכ צככ"ג חילכ כירושלמי מלכ ישנה צפונגחא דצ"ש וצ"כ דאם ניחא דלריכוס עשייב לשמה זה לא מקרי עשייב לשמה. ורי יושי צמלח חולק על זה וס"ל דמתחלת השנה או אפילו זמן רב לפני הפסח אפילו צמתכוין על לך כספק כרחוק שיביב שימור לשם מלח מלח צכ"ז כיון שכוא זמן רב לפני הפסח ועל הרוב או רובא דרובא לא יאכל במלכ צפסח ויאכל אותה מקודם אין זה השימור כראוי אפילו אי מתכוין לשמור מ"מ לא היב נוכר כששמירה ואין זה דומה לחלות חורכ כיון שכוא זמן קלר לפני הפסח נתן דעתו על כשמירה אפילו על לך כספק אבל בזמן רב לפני הפסח אין זה שימור כראוי וזוכי פלוגתא סהם ירושלמי עם ר' יוסי כיינו אי נקרא זה שימור או לא ואין אנו לריכוס לדברי בקרבן ערב שמפרש דלויבא דרי יוסי חיישינן לחימוץ ז"א אפילו אי צבירור לא כוכ סימוץ מ"מ כיון, שלא עשאה לשם פסח דבר כרי שלא דיקדק צב ממילא אפילו אינו חמץ אבל שימור כראוי לא היב צב.

ז) ונחזור לדברי צכ"ח שמלות ישנות פסילין למלות מלכ מלך דכסוכה לריך לחדש דבר ובמלכ לוכא ענין של חידוש דבר. אמנם עפר ואפר אנכי לגביה דכ"ח אבל כאמת יורה דרכו דדברי צכ"ח מאוד תמוכים דנגמ' סוכה מ"ו כעושה סוכה לעלמו מברך שכהיינו וכו' ובמנחות דמ"ד דכסוכה בעושה סוכה אינו מברך על העשייב משום אי דכשרכ צערי"ם ואי מלך דעשייבה אינה גמר מלכ וכרא"ש הביא כירושלמי צרכות שס"ל דעושה סוכה לעלמו מברך על עשייבה וגם עושה לאחרים מברך וכתב כרא"ש דאגמרא דידן סמכינן כחולקת על כירושלמי וס"ל דכסוכה אין מליב דעשייבה ולא מברך על העשייב, וראיתי צפרמ"ג או"ח חרמ"א שכקשה אמאי לידן אין לריך לברך על עשייב סוכה כרי גם צסוכה לריך לחדש דבר מדרבנן א"כ אמאי אין מברך על עשייב סוכה כרי עכ"פ מדרבנן לריך לחדש דבר ואם ניחא ככרי"ן דכוכ רק מלכ מן כמובחר ניחא וכירושלמי מלריך לברך ויש לומר דכירושלמי לשיטתו דלריך לחדש דבר ושמע מייב דלגמרא דידן א"ל לחדש דבר עכמ"ד כפרמ"ג ודבריו צמלח נכונים וצרוכים וכיון שקיי"ל לכלכ דכסוכה אין מצרכין על עשייבה כרי ממילא מוכרח לדידן אין לריך לחדש דבר. ועוד יוחר מוכרח זה מגמ' סוכה שם דמ"ו בעושה סוכה לעלמו אומר

ח) ונחזור לדברי צכ"ח שמלות ישנות פסילין למלות מלכ מלך דכסוכה לריך לחדש דבר ובמלכ לוכא ענין של חידוש דבר. אמנם עפר ואפר אנכי לגביה דכ"ח אבל כאמת יורה דרכו דדברי צכ"ח מאוד תמוכים דנגמ' סוכה מ"ו כעושה סוכה לעלמו מברך שכהיינו וכו' ובמנחות דמ"ד דכסוכה בעושה סוכה אינו מברך על העשייב משום אי דכשרכ צערי"ם ואי מלך דעשייבה אינה גמר מלכ וכרא"ש הביא כירושלמי צרכות שס"ל דעושה סוכה לעלמו מברך על עשייבה וגם עושה לאחרים מברך וכתב כרא"ש דאגמרא דידן סמכינן כחולקת על כירושלמי וס"ל דכסוכה אין מליב דעשייבה ולא מברך על העשייב, וראיתי צפרמ"ג או"ח חרמ"א שכקשה אמאי לידן אין לריך לברך על עשייב סוכה כרי גם צסוכה לריך לחדש דבר מדרבנן א"כ אמאי אין מברך על עשייב סוכה כרי עכ"פ מדרבנן לריך לחדש דבר ואם ניחא ככרי"ן דכוכ רק מלכ מן כמובחר ניחא וכירושלמי מלריך לברך ויש לומר דכירושלמי לשיטתו דלריך לחדש דבר ושמע מייב דלגמרא דידן א"ל לחדש דבר עכמ"ד כפרמ"ג ודבריו צמלח נכונים וצרוכים וכיון שקיי"ל לכלכ דכסוכה אין מצרכין על עשייבה כרי ממילא מוכרח לדידן אין לריך לחדש דבר. ועוד יוחר מוכרח זה מגמ' סוכה שם דמ"ו בעושה סוכה לעלמו אומר

כראב"ד שמתעורר לעולם קדים איסור ונכלל ליוכב"ס שאין דנים בענין הכתובה ע"מ אלא בחתובה כיוצא בזה דהא גרסה משעה שנעשה גדול קודם יוכב"ס נחתיב באיסור ונכלל ואע"ג דעדיין לא נחנבלה זו בא איכה כמה נבלות בעולם דמתקרב בזה ולא חל עליו איסור יוכב"ס עד עכשיו שכרי לא היה עוד שם יוכב"ס בעולם משנעשה גדול עד עכשיו, עיי"ש.

והשעה"מ הלכות איסורי ביאה חמה על הראב"ד מסוגי דאחע"א בקידושין דאמרינן דאלמנה ונעשה גרושה הו"ל איסור מוסף דאלמנה מותרת לכ"ד נהגריה מגו דאחוסף איסור לכהן הו"ט ניוכב"ס לכה"ג ולדברי הראב"ד כרי חמיד איסור גרושה קדים דמשעה שנעשה גדול לאסר בגרושות דעלמא מדיון כה"ד דכרי חמיד ישנן גרושות בעולם ואיסור אלמנה לא חייל אלא משעה שנעשה ככהן גדול וכיון שכן הו"ל לומר דאינו חייב אלא משום אלמנה, וכן קשה לדעת הראב"ד מחולין דק"ש בשגג ועשה מלאכה בשבת ויוכב"ס חשיב איסור בה אחת דהיי"ב ב' לכה"ד כרי איסור שבת קדים דמשעה שכביא ב' שעות לאסר בשבת קודם שיצא יוכב"ס עליו וא"כ חמיד שבת קודם ובה"ש בקושיא.

ולאחר בעיון נראה לענין דדברי הראב"ד נכונים וחסרי דבריו בן הוא דידוע דכל איסורי אכילה דיון שאכל הרבה זהים בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת ממילא בשעה שנעשה גדול וכל עליו איסור ונכלל לגבי הנבלות שישנן בעולם כרי חל עליו רק איסור אחד דכרי כל הנבלות שייכות להזית הראשון ועל כולם רק איסור אחד דכרי חל ויכלל כולם בהתראה אחת חייב רק אחת מלד הכזית הראשון ולא מתעורר איסור על כל זית זזית צפני ע"מ דכרי כולם שייכים ונגררים אחרי הזית הראשון ואפילו הנבלות שיתנבלו אח"כ ג"כ שייכות ונגררות אחרי הזית הראשון דכל זמן שיש הראשון חל ויכלל הנבלות שלאח"כ כיוון הנבלות שנתנבלו לאחר זמן זמן שאין כבר הנבלה הראשונה שנעשה גדול מ"מ כרי דדברי הראב"ד כרי חמיד נבלות בעולם והנבלות שנתנבלו בשעה שכיו הנבלות שנעשה גדול בעולם הנבלות השניות נגררות אחרי הראשונה והשלישית אחרי השנייה והרביעית אחרי השלישית וכה כסדר לא מתעורר איסור ונכלל מחדש רק כולן בן העשך הראשונה.

וכ"ל זה באיסור אכילה אבל באלמנה וגרושה כרי לפי הכלכל וכן פסק הרמב"ם דנא על חמש אלמנות חייב חמש מלקיות בהתראה אחת דגופין מחולקין, אם בן חין שייכות לאיסור אלמנה שניה בהתראה ומוכרת דכלל אלמנה ואלמנה מתעורר איסור חדש ואין שייכות לאלמנה או גרושה זו עם האלמנה שכיחה שנעשה גדול דכרי באיסור מתעורר על כל אחת צפני ע"מ ושפיר שייך לדון ולומר חין איסור חע"א דכרי על איסור זו בגרושה שנעשה מחדש מתעורר כל פעם איסור חדש דכרי גופין מחולקין.

ומיושב גם קושיי השני של השעה"מ מחולין שגג ועשה מלאכה בשבת ויוכב"ס חייב שמים דכולל איסור בת אחת ז"א דכרי צרכות ט"ז ס"ל לר"א דשבתות בגופין דמיי וכן פסק הרמב"ם ח"כ בכל שבת ושבת מתעורר איסור מחדש וז"ל וצ"ח וצ"ח.

סימן כא.

לכבוד הרב הגאון וכו'.

ראיתי בספרו דמר שהקרבן נכח דבעדות קרב"ה אם חין מכירין אותו שולמים אחר לכתיבו אם בעדים השניים לריבוס לכיות ניכרים לני"ד וצ"ע כי זה זמן רב מאשר עמדתי בזה אעתיק לכת"ב מה שנחתי אז בגליון כמנ"ס שלי:

כרך שפסינו וכו' כיחה עשויב ועומדה אם יוכל לחדש זה דבר מנרף אם לאו לכשיכנס לישב זה מנרף והפירות בגמי' כיחה עשויב ועומדה כיוון שכיחה עשויב ללל ולא לשם סוכה דאם לשם סוכה כרי קאמר מקודם שמנרף נעשה עשויב ח"כ בע"כ בפירות שכיחה עשויב לשם לל מקודם ח"כ שוב ח"ך קאמר אם יוכל לחדש זה דבר כרי בלא"כ לכירושלמי נאם לא נעשה לשם סוכה לריך לחדש דבר ח"כ לא שייך לומר אם יוכל לחדש דכרי לריך לחדש דבר ומוכה בפירות דלדעת גמרא שלנו ח"ל לחדש כלל מן הדין ובסוגריים שלריך לחדש הוא רק למלוב מן המוצר לדיון וכן כתב המג"א ח"מ חל"ו דהתירוט הוב רק לשם מלוב מן המוצר ור"א מוכרתה לזה מגמרא כ"ן ותמכני שלא העיר צ"ח ש"ס מחבר.

ועוד יחזר מוכרתה מכילתתא דא דגם לכירושלמי שלריך לחדש הוא רק בסוכה ולא במלוא, דהירושלמי צרכות פרק ברוחה סו"ש המלוות שלריך לצרך על בעשייה וכ"ה: סוכה הפילין מזוחה ולולב ואילו מלוב לא חשיב ומוכרת דגם לכירושלמי יש חילוק בין סוכה למלוב דבסוכה עשייתה מלוב ומלוב חין בעשייתה משום מלוב לצ"כ, ובסוכה לחלק לדעתי כך הוא: דבעשייה כרי חין זה משום גמר מלוב בכל ה"ך רק בכ"י לכירושלמי מנרף משום דכוח הכשר מלוב ועל הכשר מלוב לכירושלמי ג"כ מנרף, וכל זה בכל הכוח מלוב שחשיב הכירושלמי בעשייה גרמית וניכרת שכיח לשם מלוב כמו סוכה לולב מזוחה הפילין שייכר לכולם שהעושה מכיון לשם עשיית מלוב, אבל במלוב כרי יש זה משום שני ענינים אחד שלא לאכול חמץ וזה איסור בכל שבת ימי חמץ ושנית יש מלוב צליה בראשון של פסח לאכול כזית מלוב וכשאופק מלוב הפילו לפני הפסח כרי לא יכיר ויודע אם הוא מכיון לשם מלוב מלוב צליל פסח בראשון או חולי לא מכיון כלל לשם כזית מלוב דק מכין לו מלוב לפסח כרי שלא לאכול חמץ שיש בו איסור כרת אבל לכזית מלוב מלוב לא אופק כלל ממילא בעשייה כיוון אפייית המלוב לא מוכח כלל מעלם בלישה ואפיייה אם הוא לשם אכילה מלוב או כרי שלא לאכול חמץ לפיכך עשיית מלוב כזו שאינה מוכח מהבעשייה שהיא לשם מלוב אינו מנרף ואינו בכלל הכשר מלוב ואינה דומה לסוכה דשם כל שבת כימים שיושב בסוכה מקיים מלוב אבל במלוב ליכא מלוב רק צליה בראשון וכזית ראשון ולפיכך חין בעשייתה הפילו משום הכשר מלוב דמוכה ואינו לריך לצרך, ויכ"ה ח"ך שייכה טעם הכירושלמי מ"מ זה מוצר כירושלמי דרק בסוכה יש בעשייתה משום מלוב ומנרף על בעשייה אבל במלוב חין בעשייתה משום מלוב ואינו מנרף בעשייתה ממילא מיושב קושיי הק"ע שהוא גם ראית כב"ם דכרי בסוכה גם לצ"ה לריך לחדש ובמלוב שלא שייך חידוש כרי מלוב ישנה פסולת ז"א דרק בסוכה שבעשייתה מלוב לריך לחדש ולא במלוב, אך לצ"ה דס"ל דבטינן עשייה נשמח מקשינן מלוב לסוכה מלד ג"ש ט"ו ט"ו כדברי הפניני שכתבתי אבל לצ"ה דליכא לימוד על עשייה לשמה יש חילוק גדול בין מלוב לסוכה ובמלוב חין לריך לחדש כלל וז"ב.

וילדינא אחרי שמבואר בגמי' ע"ז ד"ז דנשני חכמים אחד איסור ואחד מהיר בשל סופרין הלך אחרי במיקל ומכ"ש כ"ן דלכרמב"ם ושו"ע וט"ז ומג"א אפילו סוכה ישנה שנעשה לשם חג כשרה ח"ל לחדש דבר מני"ש במלוב שוכחנו דמוכרת דגם לכירושלמי יש חילוק בין סוכה למלוב וגדול הפוסקים באסרוניס בשו"ע כר"ב ח"מ בכרית בן דמלוב מלוב ישנה כשרה מן הדין ורק מן המנהג נכחו לאפות צערב פסח ונעשת הדחק אוקמינן על הדיון. כרי מי צרובה לפסול מלוב הללו לשם מלוב מלוב אינו אלא מן המתמיבין.

חתמתי שמי טובי יהודא טביומי

L

בשול"י הדיון: הוכרתי בפנים דברי הראב"ד הובא צריטנ"א על הקושיי באוכל ונכלל ציוכ"כ פטור לר"ש מלד דאין איסור חל על איסור וכרי נחנבלה ציוכ"כ כרי חין איסור בה אחת ונכלל ויוכב"ס שני באיסורים נאם כאחת וכבי"א

Karliniski, Yeshay. (Yeshayah ben Avraham Dow Ber),
1877-1944

10

ספר

הגיון ישעי'

שאלות ותשובות
הערות חידושים ופלפולים שונים
בש"ס ופוסקים

ובסופו דרושים במדרשי חז"ל
בהלכה ובאגדה

אשר הגה חידש וכתב

הגאון רבי ישעי' בהר"ב קרלינסקי זללה"ה

אב"ד ליובאניץ ופוחוביץ בפלך מינסק
ומראשי אגודת הרבנים דארה"ב
גלב"ע ו' כסלו תש"ה

★ ★ ★

קונטרס

תפארת בנים

חידושים והערות על שו"ע ונו"כ, ועמ"ס ברכות שבת ועירובין
מאביו ורבו של הגהמ"ח
הגה"ח רבי אברהם דוב בער קארלינסקי זללה"ה מזעמברובה
גלב"ע ער"ח תמוז תרפ"א

יוצא לאור מכת"י ע"י בני המשפחה שיחיו
ירושלים תשנ"ט

דאתם אפי' מזידין, תיפוק ליה דיש בכחם לבטל דבר מן התורה בקום ועשה. ויכולים לשנות קביעת החודש כפי רצונם.

ואולי אפשר לומר דאף דיש כח ביד חז"ל לבטל דבר מן התורה, ואנו מחויבין לשמוע להם משום לאו ד"לא תסור", בכ"ז מצות התורה לא תקוים בזה. ואם כי אין עונש על ביטול המצווה, מ"מ גם שכר לא יהיה על מה שקיימו אותה עפ"י דעת הבי"ד שלא כגדרי התורה. ואם למשל קבעו בי"ד חג הפסח ביום שהוא באמת ט"ז בניסן, אין לישראל עונש על שאכלו חמץ בט"ו בניסן, אבל גם מה שאכלו מצה בט"ז לא הוה מצווה. - להכי ריבה קרא יתירא, דאתם אפילו מזידין וכו', דגבי קביעת החודש קביעתן קביעות לכל הפרטים - בין לענין שלא יעברו על הלאוין ביום שהיה צריך להיות ט"ו ובין לענין שקיימו את העשה ביום ט"ז שנקבע להיות ט"ו. ויש לעיין בזה.

[ברכת עשיית המצוות]

7 ← לענין ברכה על עשיית חפצא דמצוה, הנה מצינו להירושלמי ברכות פ"ט הלכה ג' דעל כל המצוות (13) מברך על הכנתם - אשר קדשנו במצוותיו וצווננו לעשות כו'. ולכאורה לפי הירושלמי הזה מדוע לא יברך על אפית מצה?

(13) עשיית סוכה, עשיית לולב מזוה תפילין וציצית.

ועיין בגמרא מנחות מ"ב לענין עשיית ציצית אם מברך לעשות, והתם תלי הגמי' באם ציצית חובת "גברא" או חובת "טלית". אבל לפי הירושלמי דסוכר דאפילו על חובת גברא כמו סוכה ולולב ג"כ מברך לעשות, מדוע לא יברך על אפית מצה? (14).

L

[בענין כפאוהו לאכול מצה של טבל]

התוס' בסוכה ל' ע"א [ד"ה משום] הקשו למה לי קרא דאין יוצא ידי חובת מצה במצה של טבל משום היקשא דבל תאכל חמץ יצא טבל שיש בו משום בל תאכל טבל. תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה, דקאכיל איסורא ונפיק ידי מצה. ונשאר בתימא.

וראיתי מקשין, הא שפיר צריך קרא להיכי דכפו אותו לאכול מצה של טבל, דמשום עבירה ליכא דאונס רחמנא פטריה. ומשום קרא דבל תאכל לא שנא בזה? (15).

ונראה לומר, דאם היתה האכילת מצה של טבל ע"י כפיה באופן דליכא איסור טבל - הלא גם איסור בל תאכל חמץ ליכא, ומ"מ אמרינן דכפאו ואכל מצה יצא. וע"כ הטעם כדפירש"י בראש השנה כ"ח [ד"ה מהו דתימא], משום דנהנה באכילתו. ואף לענין חטאת חייב בכהאי גוונא, דהמתעסק

14 ← יש ליישב דבסוכה וכל הנהו דהזכיר בירושלמי איכא דין עשיה - תעשה ולא מן העשוי - וע"כ יש בזה דין ברכה, משא"כ אפית מצה אין בה דין עשיה, וכל מה דבעינן לשמה הוא בשימור לשם מצה [כמבואר בפסחים לח: ושמרתם את המצות - מצה המשתמרת לשם מצה]. וגם מה שהזכיר הירושלמי העושה לולב מברך לעשות לולב, י"ל דהוא למ"ד לולב צריך אגד וא"כ באגדתו יש דין תעשה ולא מן העשוי.

ועוד יש לישב דבכל הנהו מברך על עשיית חפצא דמצוה, משא"כ מצה אינה חפצא דמצוה. L נראה דזאת הקושיא היא רק לפי האחרונים [חמדת שלמה ועוד] שכתבו דאונס לאו כמאן דעביד, וא"כ אין זה "מעשה עבירה".

בחלבים והעריות חי איסור טבל איכא ב' הוה מצוה הבאה בע והדבר צריך ת להיפך, דגם משום בכהאי גוונא, ושפיו זה. וצ"ע לעת אחרו

[ברין הדל ומנורת "לוקם"]

נסתפקתי: אם מו ישראל, את המכוננו עליהם ע"י נפט. וכ בקאנסטרוקציא כזא בוער, רק ע"י שע והנפט שמזנק על ד לקיטור - והקיטור ויש לדון אם מ ישראל, (17) משום הקיטורי האד הברע

(16) וא"כ הוי שפיר "

(17) נידון נוסף בענין

בנין שבת עמוד

במנחת שלמה מו

(18) עיי"ש שהביא מו

מיחשב גולד, וה

ומשורת חכם צב

(19) הרמב"ם בפ"ד כ

והראב"ד השיג נ

כביצה שנולדה,

פרימוס למנורת

תק"ב פליג על ד

תנן אין מוציאין

שיש כבר בעולם

(20) עיי"ש בהגהות א

מקיים מ"ע, אלז

13

OP SH

296.865.104

M/514 K

1966

Meiri, Menahem ben Solomon

בית הבחירה

על

מסכת פסחים

לרבנו מנחם כ"ר שלמה לבית מאיר המכונה המאירי

יוצא לאור בפעם הראשונה
עם המשניות ופיהמ"ש להרמב"ם על פי כתב יד פארמא

מקורות ציונים והערות

מאת

יוסף הכהן קליין
חבר מכון התלמוד הישראלי השלם, ירושלים

מהדורה שניה ומתוקנת

יד הרב הרצוג - איחוד מפעלים תורניים ספרותיים (אמ"ת)
הוצאת מכון התלמוד הישראלי השלם
בסיוע קרן ווארצוויילר
ירושלים ת"ו, תשכ"ו

המפרשים⁶⁴⁷ שאם נמצאו שם הרבה גרגירים של חטים ושעורים כל שמארבעה⁶⁴⁸ ולמעלה איתחזק איסורא הוא ונוהגים לאסרו. וכן בתולעים הנמצאי בתבשיל כמו שביארנו במקומו בשם הגאונים. דאעפ"י שסברא היא אין כזה כח לאסור מכח הלכה.

וחטים שנמצאו בתרנגולת אחר מליחה או אחר בישול, כתבו גדולי הרבנים⁶⁴⁹ בתשובת שאלה שאם נתברר ששהו בזפק התרנגולת בכדי שיפול לאור וישרף פרשא בעלמא הוא, ואם לא שהו כל כך, בבישול אסור. ובמליחה דיו בקולף את מקומו, שלא אמרו מליח כרותח אלא כרותח דצלי, וכל שבצלי דיו בקליפה אף באיסורי משהו, שאין איסור משהו במשהו אלא בתבשיל, אבל בצלי דיו בקליפה, שהרי ר' יהודה סובר מין במינו במשהו והוא בעצמו אמר שבצלי קולף זאוכל עד שמגיע לגיד, ואם נמצאו אחר בישול שהכל אסור, ובנתבקעו, מכל מקום מותר לשהותו אחר הפסח⁶⁵⁰ בקדרה עצמה שאף זה משהו בלוע הוא, וגדולי המפרשים⁶⁵¹ חלקו עליהם לאסור אף בשהה בכדי שיפול לאור וישרוף, שלא אמרו בשיעור זה שיצא לו מתורת אוכל אלא לענין טומאה, אבל איסורי מאכלות לא, שהרי דג טהור שבלע דג טמא אסור, כמו שהתבאר בבכורות⁶⁵², וכן חולקים לומר שבמליח צריך העמקה ונטילת מקום שהוא יותר מקליפה, ויראה שלא אמרו אלא להחמיר, הא מן הדין דיו בקליפה, ויש נוהגים שלא להבהב התרנגולת מפני חטים

ושעורים שבזפק ואין צורך בכך, שהבהוב אינו צלי גמור, ואף אם היה צלי הרי עור הזפק מגין בינו לשאר בשר והרי הוא כנקלף⁶⁵³.

ולענין הלתיחה יש חולקין להתיירה, ממה שאמרו בסוגיא זו יוצאין בפת נקיה ואין נקיות פת בלא הלתיחה, ואינו כן שהרי המנחות אין לותתין אתנן ונקראות סולת, ואף לדבריהם הגאונים הוהירו שלא ללתות, ואף לאסרה בדיעבד מפני שאין אנו בקיאים בה.

הקמחים והסלתות של בני כפרים אין מקבלים טומאה, שסתמן לא הוכשרו שאינם חוששים לפת נקיה, ושל כרכים מקבלים טומאה סתמן נלתתו והוכשרו.

7 בצקות של גוים אדם ממלא כרסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. ובצקות של גוים צריך לפרש שנילושה שלא בשימור ישראל⁶⁵⁴, שהרי בפירוש אמרו מדנחת לשימור לא עבד ליה שימור, כלומר משירדה לצורך שימור וזהו משעת נתינת מים לא עשו לה שימור, דאעפ"י ששמרוה לשם מצה משעת אפיייה אינו כלום, הואיל ואין בה שימור לישא עד שישמרוה משעת לישא, ומתוך כך יש לפקפק האיך ממלא כריסו מהם, שאם תפרש בציקות של גוים שלשום בבתייהם והביאום לפנינו ולא הכרנו בהם קרני חגבים והכסף פנים שהוא סימן לשימור ולסידוק, וכמו שפירשוה גדולי הרבנים⁶⁵⁵ הרי יש לחוש שמא נילושה במים שלא לנו⁶⁵⁶ ואמרו למטה עברה ולשה אסור, ואפשר שלא אמרו

סי' ז, ובספר הגייר ה"ל פסח עמ' פ, ובשו"ת מהר"ם בר"ב סי' קעז, ובטור שו"ע סי' תסו ובי"ש שם, ומה שכתב רבינו לחלק בין מליחה לבישול כ"ה בשבה"ל שם. 650 ע"י תמים דעים סי' לג שלכתחלה אין להשהותו משום תקלה אלא שאם עבר ושהה מותר. 651 הראב"ד הובא באר"ח ח"א חו"מ אות סח, ובמכתם כאן, וע"י בטור שו"ע סי' תסו ובי"ש שם. 652 ז, ב. 653 וכ"ה בר"ן כאן. 654 כ"פ בר"ח וברמב"ן כאן, ובמכתם להלן מב, א. 655 רש"י כאן ד"ה בצקות, וע"י בראב"ה סי' תפ ובהערות שם, ובטור שו"ע סי' תנד ובי"ש שם. 656 והרמב"ן והריטב"א הקשו על רש"י, שהרי יש לחוש לכליהן או שמא עירבו בהן חמץ ולא שתהו עדיין שיהא בהן שימור וסידוק, אבל החשש של מים שלא לנו לא הוכירו, ודבריהם מובנים היטב, כי לדעת רש"י להלן מ, א, עברה ולשה אסור, הוא רק על חמין ולא על מים שלא לנו, אבל במכתם שם ומהר"ם

עברה ולשה אס אלא לישראל. ויש אומרים למצת מצוה. עד עצמם למים שי שכל שהוא מחנ ומכל מקום גדו בשלשה גוים ב שלא בפנינו, המפרשים⁶⁶¹ פי חזקה אין אדם שימור גמור שצריכה לשמה מזהירין שלא ל ולמדנו לדברי של גוים ולשו בהם לאכילת מ לישא על ידי ואף הגאונים ליקח קמח בשו עליו מים, כלל מחזקינן. וכן כתבו ב שאינם להים ו קשיים מותר⁶⁵ שאין בחינה בד מן המובחר ר' הפסח, ואם עש בדבר וראוי חלאוה כאן הבי 657 כ"פ רש"י בדעת רש"י. מצה ומרור ק בפירקין סי' לא, שער"ת סי' צח במכתם וברא"ש 660 כ"ה בהשל מצאתי ד"ו ברו ע' צב-צג ובת ובמכתם, ובר"ן כ, א. 663 דנפשיה קא עבית

עברה ולשה אסור אלא מתורת קנס⁶⁵⁷ ואין קנס אלא לישראל.

ויש אומרים⁶⁵⁸ שלא הצריכו מים שלנו אלא למצת מצוה, עד שבלישת חול המועד אין מזיקים עצמם למים שלנו, וכל אלו דברים מתמיהים⁶⁵⁹ שכל שהוא מחמת חשש חמוץ אסור בכל הפסח, ומכל מקום גדולי הדורות שלפנינו⁶⁶⁰, פירשוה בשלושה גוים בבתינו ובמים שלנו אלא שנילושה שלא בפנינו, אבל בצק שלהם לא, וגדולי המפרשים⁶⁶¹ פירשוה אף בפנינו, וממה שאמרו⁶⁶² חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו, ועוד שאין שימור גמור אלא בלישה לשמה, וכל מצוה שצריכה לשמה פסולה בגוי⁶⁶³, עד שמתוך כך מזהירין שלא להניח נכרי בלישת מצה של מצוה, ולמדנו לדברי כלם שאם לקח ישראל חטים של גוים ולשוהו ואפיהו ישראלים אין לחוש בהם לאכילת מצה באחרונה, שכל שנשמר משעת לישה על ידי ישראל דיה.^L

ואף הגאונים⁶⁶⁴ כתבו שבמקום הדחק מותר ליקח קמח בשוק ואין חוששין שנלתת או שנפל עליו מים, כלל גדול אמרו אחזוקי איסורא לא מחזקינן.

וכן כתבו בחטים שנפלו עליהם מים, שכל שאינם להים ולא נשתנה מראיתם ושלא נתרכך קשיים מותר⁶⁶⁵, אלא שבזו אני מפקפק⁶⁶⁶ מצד שאין בחינה בדבר יפה לכמה גרעינין⁶⁶⁷, ולמצוה מן המובהך ראוי לקנות חטים ולשמרם לצורך הפסח, ואם עשה שימור משעת קצירה הרי הפליג בדבר וראוי לעשות כן מיהא לכזית מצה

שבאחרונה, הואיל ויצא הדבר מפי אחרוני התלמוד, וכמו שנזכר בסוגיא זו אמר להו רבא להנהו דמהפכי כפי ר"ל עמרים, כי מהפכיתו הפיכו לשם מצה, אלא שמכל מקום אין בזה סרך חובה⁶⁶⁸.

מצה ישנה, ר"ל שנעשית שלשים יום קודם לפסח ובסתם, ר"ל שלא הזכיר בה לשם פסח, אמרו עליה בתלמוד המערב בראשון של סוכה⁶⁶⁹, אף במצה כן, כשם שנחלקו בית שמאי ובית הלל בסוכה ישנה כך הם חולקים במצה כלומר ולבית הלל מיהא כשרה, אמר ר' יוסה דברי הכל אסורה, מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברור הוא שלא דקדק בה, ולא יצא ידי חובתו.

(מ ע"ב) חטים שטבעו בנהר, הזכר בסוגיא זו שאסורין בפסח ואפילו למכרן לגוים אסרוהו שמא יחזור וימכרם לישראל, אלא שימכרם לישראל מעט לזה ומעט לזה עד שיכלו קודם הפסח, ומכיון שהוא מוכרם מעט לזה ומעט לזה אינו צריך להודיע⁶⁷⁰, שמכירתו מעט לזה ומעט לזה מוכחת עליו, ויש מפרשים⁶⁷¹ אותה בהודעה, והכל לפי מה שריסי עיניו של לוקח מוכיחות, אם רוצה אותם לאכילת עכשיו או בא ליקח אותם לפסח, ולגוי מיהא יראה שאף מעט מעט אסור, שמא יחזור וימכרם לישראל, ומכל מקום לגדולי המחברים⁶⁷² ראיתי [כתוב] שמוכרם לישראל אף כלן כאחד ודוקא בהודעה, ולגוים מעט מעט, ונראה לי שהם מפרשים שרייה רבא לזבוגיה לגוים פי' כלו כאחד, והקשו לו מבגד שאבד בו כלאים עד שחזר בו והוא שאמרו הדר

וכ"ה במכתם כאן. 664 תשוה"ג שע"ת סי' צה יסי רצג והובא בטור סי' תנג, ועי' באוצה"ג כאן. 665 עי' תשוה"ג שע"ת סי' רפה והובא בעיטור מצה ומרור קכט א ובטוש"ע סי' תסז. 666 עי' בהפרסם לרש"י סי' קמט. 667 ונראה שכונת רבינו כפי המכתם להלן מ, ב, שאי אפשר לבדוק כל גרגיר וגרגיר. 668 וכ"כ הריטב"א שכן משמע מלשון הרי"ף כאן, שאינו מעכב בדיעבד, ואינו אלא למצוה. 669 ירוש' סוכה פ"א ה"ב. 670 כ"פ העיטור מצה ומרור קכט, א, והובא בריטב"א כאן, ובטוש"ע סי' תסז, ועי' בב"י שם. 671 עי' בב"ח סי' תסז שכתב שכן יש לפרש בדעת הרי"ף והרא"ש, לפי גירסתם בגמ' לזבוגיהו קבא קבא, "לישראל". 672 רמב"ם חו"מ פ"ה ה"ט. והובא במכתם כאן, ועי'

חלאה כאן הביאו גם את החשש של מים שלא לנו. 657 כ"פ רש"י להלן מב, ד"ה היכא, וכ"ה במכתם שם בדעת רש"י. 658 כ"ה ברי"צ גיאת ה"ל פסח, ובעיטור מצה ומרור קכט ב, והובא במכתם שם, וברא"ש בפירקין סי' לא, ובטור אור"ח סי' תנה, ועי' בתשוה"ג שע"ת סי' צח וסי' רפח. 659 כן דחו סברה זו במכתם וברא"ש שם. ועי' בב"י בטור שו"ע שם. 660 כ"ה בהשלמה כאן. 661 הראב"ד, לע"ע לא מצאתי ד"ו בראב"ד, אך כ"ה ברי"צ גיאת ה"ל פסח ע' צב—צג ובתשוה"ג שע"ת סי' רצח, וכ"ה ברמב"ן, ובמכתם, ובר"ן, ומהר"ם חלאה כאן. 662 חגיגה כ, א. 663 כדאייתא בגיטין כג, א, דנכרי אדעתיה דנפשיה קא עביה, ועי' בב"י סי' תס שזהו שיטת הרשב"א.

וכ"ה במכתם כאן. 664 תשוה"ג שע"ת סי' צה יסי רצג והובא בטור סי' תנג, ועי' באוצה"ג כאן. 665 עי' תשוה"ג שע"ת סי' רפה והובא בעיטור מצה ומרור קכט א ובטוש"ע סי' תסז. 666 עי' בהפרסם לרש"י סי' קמט. 667 ונראה שכונת רבינו כפי המכתם להלן מ, ב, שאי אפשר לבדוק כל גרגיר וגרגיר. 668 וכ"כ הריטב"א שכן משמע מלשון הרי"ף כאן, שאינו מעכב בדיעבד, ואינו אלא למצוה. 669 ירוש' סוכה פ"א ה"ב. 670 כ"פ העיטור מצה ומרור קכט, א, והובא בריטב"א כאן, ובטוש"ע סי' תסז, ועי' בב"י שם. 671 עי' בב"ח סי' תסז שכתב שכן יש לפרש בדעת הרי"ף והרא"ש, לפי גירסתם בגמ' לזבוגיהו קבא קבא, "לישראל". 672 רמב"ם חו"מ פ"ה ה"ט. והובא במכתם כאן, ועי'

הרוצה שיחכים ידרים
(בבא בתרא כה, ב)

הדרום

קובץ תורני

יוצא לאור על-ידי
הסתדרות הרבנים דאמריקה

העורך: הרב חיים דוב שעוועל

סגני-עורך: הרב אהרן ליכטנשטיין, הרב נחום אליעזר ראבינאוויטש
הרב דוד שלמה שפירא

ניסן, תשכ"ו

ניו-יורק, חוברת כ"ג

התוכן:

- 3 תקפו של ענין עשיית פסח . . . . . הגאון ר' מאיר שמחה זצ"ל
- 5 תשובת הגאון מוהר"ר חיים מוולוז'ין זצוק"ל . . . . .
בענינים שונים שבהג: הערות למאמר גזל המץ ועבר
- 10 עליו הפסח . . . . . הרב יחיאל יעקב וינברג זצ"ל
- 15 דין שימור במצת מצוה . . . . . הרב אהרן סולוביציק
ישיבה-אוניברסיטה
- 18 מצות אכילת מצה ומצות אכילה בסוכה . . . הרב צבי טננבוים
משלם, מאסס.
- 20 שואלין ודורשין הלכות פסח . . . . . הרב מאיר בלומנפלד
נוארק, נ. דוש.
- 22 בסוגיא דעירוב תבשילין . . . . . הרב שמואל א. טוירק
ברונקס, נ. י.
- 25 בענין מילה ביום טוב שני . . . . . הרב שמרי' שולמן
פלושינג, נ. י.
- 29 הערה קצרה כדיני קרבן פסח . . . . . הרב חיים דוב שעוועל
עדושמיר, נ. י.

T
WH
P

דין שימור במצות מצוה

מ א ת

הרב אהרן סולוביציק

דברי הגאונים המובאים בטור אורח חיים סימן ת"ס משמע שרק הלשה והאפיה אינן יכולות להעשות על ידי גוי כשישראל עומד על גביו אבל הטחינה והקצירה יכולות להעשות ע"י גוי אם ישראל עומד על גביו ומשמר מחמוץ. וצריך להבין את החלוק בין לשה ואפיה מצד אחד שאינן מותרין בעו"מ על גביו וטחינה וקצירה מצד השני שמוותרין בעומד על גביו. והנה הט"ז מבאר את החלוק בין לשה וטחינה בזה שלשה צריכה להיות לשמה ועכו"ם על דעתיה דנפשיה קעביד — לכך עומד על גביו לא מהני. ברם בקצירה וטחינה לא בעינן לשמה ורק שמור מחמוץ לכך אם הקצירה נעשית ע"י גוי וישראל עומד על גביו הרי ישראל משמר מחמוץ ודי בזה. אמ"גם הבאור של הט"ז אינו מתקבל על הדעת דממה נפשך אם ההלכה של ושמרתם את המצות שיכת רק ללשה ואפיה ולא לקצירה וטחינה אם כן גם שמור מחמוץ לא יהיה צריך במצת מצוה בקצירה וטחינה. ואם נניח שהגזירת הכתוב של ושמרתם את המצות שייך גם לקצירה וטחינה לא רק ללשה ואפיה אם כן צריך הדין של לשמה להיות נוהג בהן כמו שנוהג בלשה. והנה הטור מביא בשם רב האי גאון → דאם נכרי לש בפני ישראל שמשמר את העסה מחמוץ או המצה ראויה למצת מצוה. כן היא גם כן שטת הרא"ש. הרי ששטת רב האי גאון היא שהגזירת הכתוב של ושמרתם את המצות מלמד לנו רק שהלשה והאפיה תהינה משומרות מחמוץ לשם

המחבר בא"ח סימן ת"ס סעיף א' כתב וזה לשונו: אין לשין מצת מצוה ולא אופין אותה על ידי עכו"ם ולא על ידי חרש שוטה וקטן עכ"ל. הטעם לזה הוא משום שמצת מצוה בעי לשמה ועכו"ם אינו עושה לשמה. הב"ח אומר שאם הטחינה נעשית על ידי גוי וישראל עומד על גביו אז זה תלוי בפלוגתא שהובא בסימן תנ"ז ס"ד דאם נימא דבעינן שמור לשמה משעת טחינה ממילא אין יכולין לעשות זה ג"כ ע"י חש"ו ונכרי ואפילו הישראל עומד ע"ג ואם נימא דשימור לשמה הוא מלישה ואילך מותר לנו לעשות טחינה ע"י נכרי וחש"ו. ברם הט"ז מוכיח מלשון המחבר כאן שישראל עומד על גביו של גוי אסור רק גבי לשה ואפיה אבל גבי טחינה וקצירה מותר לנו לעשות ע"י גוי אם ישראל עו"מ על גביו ומשמר מחמוץ שהרי המחבר פסק בסימן תנ"ז סעיף ד' שמצת מצוה צריכה שמור לכל הפחות משעת טחינה ורק בשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק ואפילו הכי המחבר בסימן ת"ס כתב אין לשין ולא אפין על ידי גוי ולא כתב אין טחנין ואין לשין ואין אפין על ידי גוי. לפי הב"ח אנו נהיה מוכרחין לומר שהמחבר בסימן ת"ס איירי בשעת הדחק שיותר לקנות קמח מן השוק בשביל מצת מצוה וזה דוחק גדול משום שהמחבר סותם את דבריו בסימן ת"ס סעיף א' ומש"מע מזה שאפילו שלא בשעת הדחק מותר לעשות את הטחינה על ידי גוי אם ישראל עומד על גביו ומשמר מחמוץ. גם מתוך

ר"ס שאסור
והא דתני
טומאת מת
בפכ"ד מי"ד
ליינו משום
ת"י ובא"ר
א דמצורות
לאדם אלא
ל. ופלא על
ידידי הג"ר
שהקשה ג"כ
בא"י והוסף
ה שאסורים
יפה שנתנה
דהתוס' לא
וד הנאה נפ'
עלי, אבל
שנה, ד(חסר)
במס' תמיד
הנ"ל) ותרץ
וכן בחולין
במאה הפרו'
(חסר) משום
הרי אסורה
ראב"ד תירץ
לפי שראוי
דבר שראוי
נראה יש עליו
ספרים המ'
נו אלא תכ'

מצת מצוה אבל לא שמעשה הלשה ומעשה האפיה תהינה לשמה. לכך אם ישראל עו" מד על גבי הנכרי ומשמר את העסה מחמוץ לשם מצת מצוה אע"פ שמעשה הלשה ומע" שה האפיה לא נעשו לשמה. בקצור לפי דעת רב האי גאון והרא"ש העיקר הוא שהשמור מחמוץ יהיה לשמה לא שהעשיות של מצה יהיו לשמה. אבל אי אפשר לומר שלפי שטת רב האי ליכא שום דין של לשמה במצת מצוה רק שמור מחמוץ שהרי מבואר בגמרא בפסחים דף ל"ה שח" לות תודה ורקיקי גזיר עשאן לעצמו אין יוצא בהן משום שלא נשתמרו לשם מצה אלא לשם זבח. הרי דאיכא דין לשמה במצת מצוה. אמנם לפי רב האי הדין לשמה הוא לא שמעשה הלשה תהיה לשמה אלא רק שתהיה נשמרת מחמוץ לשמה. ועיקר ברש"י בפסחים דף ל"ח: ד"ה ושמר" תם את המצות עביד לה שמירה לשם מצה — כל שמור שאתה משמרה שלא תחמיץ התכון לשם מצה של מצוה. ונר" אה שאפילו הרשב"א שסובר שאין לשין מצת מצוה על ידי נכרי שישמור עומד על גביו ומשמר גם הוא מודה שהגזירת הכ" תוב של ושמרתם את המצות אינו מחיב שמעשה הלשה תהיה לשמה שהרי התורה לא הזכירה לשה ואפיה. בתורה נאמר רק ושמרתם את המצות. זאת אומרת שהשמור מחמוץ צריך להיות לשמה. ברם הרשב"א סובר שהשמור לשמה צריך להיות נעשה דוקא על ידי זה שבידו היכולת למנוע החמוץ. אם אחד לש את העסה והשני עומד על גביו ורואה איך שהראשון לש או השמור לשמה צריך להיות על ידי הראשון משום שהראשון יש בידו היכולת למנוע החמוץ מהעסה על ידי זה שלא ימ" שוך את ידו מהתעסקות בעסה. ברם השני שעומד על גביו של הלש אין בידו היכו" לת למנוע החמוץ מהעסה; ואם הלש בעצ-

מו ימשוך את ידו מהעסה או החמוץ ית- חיל למרות זה שהשני עומד ורואה, היכו- לת של השני היא רק לכפות את הלש שהוא לא ימשוך את ידו מהעסה. אבל זה אינו שמור על העסה בעצמה וזה יכול להיות נחשב לשמור על הגברא של הלש שהוא ישמור את העסה מחמוץ על ידי זה שהלש לא ימשוך את ידיו מתוך העסה אבל לא שמור על העסה בעצמה. לכך אומר הרשב"א והמחבר פסק כמותו שאם נכרי לש את העסה וישמור עומד על גביו ומשמר מחמוץ שהמצה אינה ראויה למצת מצוה. הטעם לזה אינו משום שהרשב"א סובר שמעשה הלשה צריכה להיות לשם מצת מצוה. גם הרשב"א מודה שאין דין לשמה של עשית מצה לשם מצת מצוה אלא דין לשמה של שמור מחמוץ לשם מצת מצוה. אמנם אם נכרי לש את העסה או הנכרי הוא היחידי שיכול למנוע חמוץ מתוך העסה על ידי זה שלא ימשוך ידו מתוך העסה והנכרי בעצמו על דעתיה דנפשיה קעביד והישמור עומד על גביו היא רק להכריח ולכפות את הלש שהוא ישמור. אבל זאת אינה נחשבת לשמור על העסה בעצמה אלא לשמור על הגברא של הלש שהוא ישמור את העסה. אמנם בנוגע לטחינה וקצירה אם נכרי הוא הטוחן ויש- ראל עומד על גביו ומשמר מחמוץ שם גם העומד על גביו יש בידו היכולת לש- מור את החיטים והקמח מחמוץ מכיון ששם אין שום סבת חמוץ בתוך הקמח בעצמו. כל השמור כאן הוא רק שלא יבואו מים על החיטים. לפיכך גם השמור של הישראל העומד על גביו נחשב לשמור ואם הישראל העומד על גביו משמר את החטה או את הקמח לשם מצת מצוה או המצה ראויה למצת מצוה משום שישמור העומד על גביו יש בידו היכולת לשמור שלא יבואו מים על החיטים או על הקמח. והנה

הב"ח שאומר דגם הטחינה אינה יכול להעשות על ידי נכרי אפילו כשישראל עומד על גביו ומשמר מחמוץ לשם מצוה חובה בודאי שסבירא ליה שהגזירת הכתו של ושמרתם את המצות מלמד לנו דבעי לשמה בכל עשיות המצה ואם כן כיון דו עכ"ם הוא הטוחן ועכ"ם על דעתיה דננ שיה קעביד לפיכך לא מהני מה שישמור עומד על גביו ומשמר מחמוץ מכיון שו טוחן בעצמו אינו מחשב לשמה. היוצא מדברינו דהמחלוקת בין המחב והב"ח היא אין הדין של לשמה של ושמור תם את המצות הוא דין של לשמה בעשיו המצה כמו הדין של לשמה בגט ובכתיב ספר תורה או שהוא רק דין לשמה בשמו מחמוץ. לפי המחבר ליכא דין לשמה בעש יות המצה וכל הגזירת הכתוב של ושמור תם את המצות הוא רק שיהיה שמור מד מוץ לשם מצת חובה. זאת אומרת שלפי המחבר הרשב"א מוד לרב האי גאון ולרא"ש שיסוד הדין ש ושמרתם את המצות הוא רק שיהיה שמו לשמה אבל ההתעסקות של מצה אינ צריכה להיות לשמה. לפי המחבר החלו בין שטת הרא"ש ושטת הרשב"א הוא א ההשגחה של ישראל העומד על גביו נכרי הלש שהלש לא ימשוך את ידו מתו העסה נחשבת לשמור גמור על העסה בעצ מה או שהשגחה הזאת היא רק שמור ע הגברא הלש שהלש ישמור את העסו הרא"ש ורב האי סוברים שההשגחה ש ישראל העומד על גביו של נכרי נחשב לשמור. ברם הרשב"א סובר שההשגח הזאת היא רק שמור על הלש ולא שמו על העסה בעצמה. אמנם הב"ח סובר שלפ הרשב"א כל העשיות של מצה צריכי לשמה. לפי הב"ח המחלוקת בין הרא"ש והרשב"א היא אם הדין של לשמה במצו מצוה הוא הדין של שמור מהחמוץ לשמ

כמו שרבי האי והרא"ש סוברים או שהוא דין של עשית מצוה לשמה כמו שהרשב"א סובר. המחלוקת הזאת שבין המחבר והב"ח היא באמת תלויה בשני לשונות בהרב המ"אירי בפסחים דף מ' בסוגיא דאמר רב הונא בצקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצוה באחרונה רש"י מפרש שרב הונא דן בעסה שהנכרי לש שלא בשמור ישראל אלא שאנן מכי"רים בעסה שלא החמיצה שאין שם לא קרני חגבים ולא הכסיפו פניו ולכך אדם יכול לאכול מאותה עסה כל ימי הפסח אלא שאינו יכול לקיים את המצוה של בערב תאכלו מצות משום שלא נשמרה מהחמוץ. מתוך דברי רש"י יוצא שאם הנכרי היה לש את העסה בשמור ישראל שאז היא ראויה אפילו למצת מצוה. זאת אומרת ששטת רש"י היא ממש כמו שטת רב האי והרא"ש. אמנם הרב המאירי שם **→** כותב וז"ל: "וגדולי המפרשים פרשוה אף בפנינו וממה שאמרו חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו ועוד שאין שמור גמור אלא בלשה לשמה וכל מצוה שצריכה לשמה פסולה בעכו"ם" עכ"ל. במימרא הזאת של הרב המאירי אנו מוצאים שני לשונות. הלשון הראשון הוא שאפילו אם העסה נ"י לזשה על ידי נכרי בשמור ישראל אפילו הכי אינה ראויה למצת מצוה משום שה"עומד על גביו אינו יכול לשמור את העסה עצמה מחמוץ אלא רק להשגיח על הלש שהוא ישמור את העסה על ידי זה שימנע את עצמו מלמשוך את ידו מתוך העסה. הלשון הזה מתאים עם שטת המח"בר דלא בעינן עשית מצוה לשמה אלא שישמור מחמוץ לשמה סגי אם המשמר יש בידו היכולת למנוע בעצמו את החמוץ מתוך העסה.

הלשון השני במימרא של המאירי הוא שלישת נכרי בשמור ישראל לא מהני

הב"ח שאומר דגם הטחינה אינה יכולה להעשות על ידי נכרי אפילו כשישראל עומד על גביו ומשמר מחמוץ לשם מצת חובה בודאי שסבירא ליה דהגזירת הכתוב של ושמרתם את המצות מלמד לנו דבעינן לשמה בכל עשיות המצה ואם כן כיון דה"עכו"ם הוא הטוחן ועכו"ם על דעתיה דנפ"שיה קעביד לפיכך לא מהני מה שישראל עומד על גביו ומשמר מחמוץ מכיון שה"טוחן בעצמו אינו מחשב לשמה.

היוצא מדברינו דהמחלוקת בין המחבר והב"ח היא אין הדין של לשמה של ושמרתם את המצות הוא דין של לשמה בעשיות המצה כמו הדין של לשמה בגט ובכתיבת ספר תורה או שהוא רק דין לשמה בשמור מחמוץ. לפי המחבר ליכא דין לשמה בעשיות המצה וכל הגזירת הכתוב של ושמרתם את המצות הוא רק שיהיה שמור מחמוץ לשם מצת חובה.

זאת אומרת שלפי המחבר הרשב"א מודה לרב האי גאון ולרא"ש שיסוד הדין של ושמרתם את המצות הוא רק שיהיה שמור לשמה אבל ההתעסקות של מצוה אינה צריכה להיות לשמה. לפי המחבר החלוק בין שטת הרא"ש ושטת הרשב"א הוא אם ההשגחה של ישראל העומד על גביו של נכרי הלש שהלש לא ימשוך את ידו מתוך העסה נחשבת לשמור גמור על העסה בעצ"מה או שהשגחה הזאת היא רק שמור על הגברא הלש שהלש ישמור את העסה. הרא"ש ורב האי סוברים שההשגחה של ישראל העומד על גביו של נכרי נחשבת לשמור. ברם הרשב"א סובר שההשגחה הזאת היא רק שמור על הלש ולא שמור על העסה בעצמה. אמנם הב"ח סובר שלפי הרשב"א כל העשיות של מצוה צריכין לשמה. לפי הב"ח המחלוקת בין הרא"ש והרשב"א היא אם הדין של לשמה במצת מצוה הוא הדין של שמור מחמוץ לשמה

אז החמוץ ית"ד ורואה היכו"לכפות את הלש מהעסה. אבל זה עצמה וזה יכול הגברא של הלש החמוץ על ידי זה דין מתוך העסה ה בעצמה. לכך נסק כמותו שאם על עומד על גביו נה ראויה למצת משום שהרשב"א יכה להיות לשם מודה שאין דין לשם מצת מצוה וזו מחמוץ לשם דין לש את העסה יכול למנוע חמוץ שלא ימשוך ידו צמו על דעתיה שעומד על גביו את הלש שהוא זשבת לשמור על ד על הגברא של עסה. אמנם בנוגע הוא הטוחן ויש"סמר מחמוץ שם גידו היכולת לש"חחמוץ מכיון ששם דך הקמח בעצמו. לא יבואו מים על מור של ישראל שמור ואם הישראל את החטה או את או המצה ראויה טראל העומד על לשמור שלא יבואו על הקמח. והנה

משום שבעינין לישא לשמה ובעכו"ם לא הוי לשמה. הלשון הזה סובר כמו הב"ח שהדין לשמה במצה הוא דין עשות מצה לשמה כמו הדין לשמה בכתבת הגט וב-

בענין מצות אכילת מצה ומצות אכילה בסוכה

מ א ת

הרב צבי טננבוים

הנה ידוע קושית הנצי"ב דלמה לא גזי רינג גבי מצה בלילה הראשונה משום שמא יעבירונו ד' אמות, כמו בשופר, לולב ומגילה, ותירץ דלא חיישינן שמא ילך בלילה, ונראה לי לעיין בזה ולברר הענין. והנה תנן בסוכה כ"ז ר"א אומר י"ד סעור דות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה, וחכ"א אין לדבר קצבה חוץ מליל יו"ט הראשון בלבד. ועוד אמר ר"א מי שלא אכל ליל יו"ט הראשון ישלים לילי יו"ט האחרון, וחכ"א אין לדבר תש" לומין, ובגמ' מ"ט דר"א תשבו כעין תדרו מה דירה א' ביום וא' בלילה אף סוכה, ורבנן כדירה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל, א"ה אפילו לילה הראשונה נמי, ותירצה הגמ' דילפינן ממצה מגז"ש ט"ו ט"ו, ועוד שם על מאי דאמר ר"א במת" ניתין מי שלא אכל בליל יו"ט הראשון דישלים בליל יו"ט האחרון פריך בגמ' והא אמר ר"א י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה ובליל יו"ט האחרון ליכא סוכה אמר בירא אמר רב אמי חזר בו ר"א, ופירש"י דר"א חזר מהא דאצריך י"ד סעודות בסוכה ומודה לרבנן דאין לדבר קצבה חוץ מליל יו"ט הראשון, ובהא מיהא פליג עלייהו דקסבר יש לה תשלומין כמו שיש תשלומין לקרבנות, וע"ז הקשו בתוס'

כתבת ספר"תורה. לפי הלשון הזה גם טחינה אינה יכולה להיעשות על ידי גכ"ר בשמור ישראל עומד על גביו.

L

כיון דמצה ילפינן לא מצינו שיהא תש" לומין למצה של לילה הראשונה, ועיין במהרש"ל על מקומו, ולהסביר דברנו נר"א אה דהגם דילפינן לילה הראשונה לסוכה ממצה בלילה הראשונה דכמו דמצה הוי חוב כן ישיבת סוכה הוי חוב בלילה הראשונה, אבל חלוקים הם בדיניהם דבמצה הוי הביאור דחייב מצה הוי החפצא של חג המצות ולא רק דדין הוא דבט"ו בניסן לא"ה כול מצה אלא דזהו הוי החפצא של חג המצות ולא רק דדין הוא דבט"ו בניסן לא"ה כול מצה אלא דזהו הוי החפצא של חג המצות וא"כ בודאי ליכא תשלומין על זה דכבר עבר זמנו ואין אנו יכולים לעשות חג המצות בזמן אחר כמוכח, אבל אכילה בסוכה בלילה הראשונה הוי רק דין וחייבא דסוכה גובע מחיוב האכילה כיון דיש חיוב סעודה בלילה הראשונה של סכות דע"ז ילפינן ממצה וזה החיוב סעודה מביא לחיוב סוכה, ושפיר נמצא דחיוב סוכה ל"ה חפצא של חג הסוכות ורק דדין הוא דב" לילה הראשונה של ט"ו בתשרי צריכה לה" יות הסעודה בסוכה, וכמו דיש דין בימים אלו על נטילת לולב ושאר מינים כן נמי יש דין לאכול בסוכה, אבל לא דזהו הוי השם וחפצא של החג וכיון דילפינן ממצה רק לחיוב סעודה אשר בע"כ מביאה לחיוב

סוכה וע"כ סובר ר"א דשייך תשלומין ע"ז הסעודה הגם דחסר תשלומין מצ סוכה, וממילא מתורץ קושית התוס' דל דמי לגמרי למצה, וזה לשון המהרש"ל שו" ג"ל דה"פ חזר בו ר"א מ"ד סעודות בסוכה ולא קאי אלא על לילי יו"ט הראשון ואע"פ שאותה סעודה בע"כ צריכה סוכה מ"מ חיובא ד"ד לאו בסוכה תליא אל ילפינן מלילי פסח דצריך אכילה ומאח דצריך אכילה א"א לקיימה בלא סוכה, ומ"ז עיקר מצותה תלוי באכילה ומשר"ה יכו להשלימה באכילת סעודה אחריתי באין שהיא, אבל אי הוי מצריך ר"א י"ד סעודות בסוכה א"כ ע"כ מתשבו כעין תדרו נפיק דצריך י"ד בסוכה ועיקר חיוביה בסוכה תליא וא"כ איך מועיל השלמה ע"ז דבריו הקדושים ועיין במהרש"א דמקשו עליו דהא לגבי מצות סוכה ילפינן מל"ה פסח דכמו דמצות אכילה בליל פסח הוי מצה כך מצות אכילה בליל ראשון דהג הוי בסוכה, ולפי ביאורי הנ"ל צדקו מאז דברי מהרש"ל, ורבנן סברי כיון דילפינן ט"ו ט"ו ממצה הביאור הוא דילפינן גג הביאור ומהות של חיוב סוכה דהו כמו גבי מצה דחיוב סוכה הוי הביאור שי חג הסוכות וזהו הוי החפצא של חג הסוכות כמו במצה ולכך לא מהני תשלומין והוי דבר שאינו יכול לתקן, וא"כ נראו לי לומר דבר חידוש דלכך לא שייך הגז"י רה גבי מצה משום שמא יעבירונו דכיו דל"ה רק דין של מצה בלילה הראשונה אלא דזהו הוי החפצא דחג המצות אין יכולים רבנן לעקור גופא דחג, דלעקור "דין" לבד שפיר דמי כמו גבי שופר דל"ד רק דין בר"ה או נטילת לולב דהוי רק דין בסוכות או מגילה דהוי רק דין שפינו גזרו לבטל הדין משום שמא יעבירונו ויבטל דין אחר, אבל לעקור ולבטל גופא דחג לא כן נראה לענ"ד.

זו השער לה' צדיקים יבואו בו

ספר

משך חכמה

על התורה

מאת

מאיר שמחה כהן מדווינסק

(בעמדה"ח ספר אור שמח על כל חלקי הרמב"ם ז"ל, שנלביע ביום ש"ק ה'

אלול תרפ"ז תנצ"ה)

מהדורה חדשה ומתוקנת, עם מראי מקומות לכל המובאות בדברי רבינו, וביאור
מקיף ומסצה הנועד לפתוח את הספר לקהל הרחב של לומדי תורה

מאת

יהודה בן אברהם שמחה ושרה זל"אמע ז"ל קופרמן

ירושלים תוכב"א

22

ביום טוב, לימא 'דיו'?! ואם דהוי מיפרך קל וחומר¹⁹, הא הוי ילפינן עולת ראייה²⁰ וכמו שפירשתי לעיל. וצריך ביאור עוד בזה, ואין כאן מקום להאריך.

76 יב, יז ושמרתם את המצות.

"ושמרתם את העבודה הזאת" (שמות יב, כה), "ושמרתם את הדבר הזה" (שם שם כד), ובמשפטים, "חג המצות תשמור" (שם כג, טו), וכן בתשא (שם לד, יח), וכן בראה "שמור חודש האביב" (דברים טז, א). הנה על מצוה פרטיות זו נאמרה 'שמירה' בפרט הרבה פעמים, וכמו על שבת שנאמרו בו 'שמירה': "שמור את (יום) השבת (שם ה, יב), ובתשא שלוש

הספרי, אשר בעקבותיהם מבאר רבינו כי "תשמור" היא מצות לא תעשה, כשם ש"מוצא שפתיך" היא מצות עשה, אלא הכוונה היא מה שהזכרתי לך בהבנת פשטיה דקרא, שהיית לעשות כל מה שהוציא בשפתיו. 4. שמות כג, יב ומכילתא שם, פרשה כ: ר' אליעזר אומר: לעשות מצות עשה מצות לא תעשה. ר"א בן יעקב אומר, אין לי אלא מה שפרט הכתוב, שאר דקדוקי פרשה מנין? ת"ל "ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו"! (עכ"ל המכילתא). לשון אחרת כתיבת לשון שמירה ביחס אל מצוה, לא זו בלבד שהיא בעצמה מצות לא תעשה, אלא אף נותנת גוון של לא תעשה לכל ההיבטים של המצוה. להלן מבאר רבינו כיצד נעשה הדבר הזה. 5. כגון "זכור את יום השבת לקדשו" — זו מצוות עשה להשפעה של מצות לא תעשה "שמור את יום השבת". על ידי כך מבאר רבינו מדוע נשים חייבות במצות עשה של קידוש. חיוב האשה בקידוש ידוע מן הכלל של כל שישנו בשמור ישנו בזכור. רבינו מבאר את היסוד לכלל הזה, והוא, כי ה'שמירה' נותנת את אותותיה בכל המצוה כולה, בכך שאופי המצוה (אפילו החלקים של עשה שבה) הוא של מצות לא תעשה, וממילא נשים חייבות. 6. באשר

"אשר יאכל לכל נפש". 19. בזה שגם ללא קל וחומר יכולנו להגיע לאותה מסקנה שחובת היום קרבה ביום טוב. 20. שהיא בכל זאת קרבן שאין מביאים בשבת, ומתחדש לנו על ידי הקל וחומר שקרב ביום טוב כמבואר לעיל בהערה 15.

(יב, יז) 1. א. "אך את שבתותי תשמורו" (שמות לא, יג) ב. "ושמרתם את השבת" (שם שם יד) ג. "ושמרו בני ישראל את השבת" (שם שם טו). 2. ויקרא כג, טו, בכיור קצר זה על הדמיון בין שבת ופסח (בזה שאצל שניהם מרובים ציוויי ה'שמירה'), רוצה רבינו להציע את פתרונו הוא לבעיה הגדולה של "ממחרת השבת", החל במחלוקות חז"ל עם הצדוקים, וכלה במחקרי גדולי האחרונים. 3. דברים כג, כד וספרי שם: "מוצא שפתיך" — מצות עשה, "תשמור" — מצות לא תעשה. אולם הרמב"ם בספר המצוות, עשה צד, מנה מצוה זו בין מצוות עשה בלבד: הציווי שנצטוו לקיים כל מה שהטלנו על עצמנו בדיבור, שבועה ונדר, קרבן וכיוצא בזה, והוא אמרו יתעלה "מוצא שפתיך תשמור ועשית"... קיום כל מה שיבטא האדם המטיל על עצמו איזה דבר הוא מצות עשה. ואתה יודע, שאין שום ענין יוצא ממילה "מוצא שפתיך" לבדה (כפי שמשמע מדברי

תעשה, ונשים חייבות במצה, ד'כל שישנו בלא תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה⁷. ועיקר הדרשה מזה דלא כתיב 'עשייה' במצה ובפסח, רק "שמירה" - לכן נשים חייבות [ומסולק מה שהקשן מכלאים ומציצית בתוספות⁸]. ובירושלמי ברכות פרק הרואה⁹, דסבר דלעשות ציצית ותפילין מברך על עשייתן [אף שלא גמר מצותה בשעת עשייה] תני דגם סוכה ולולב מברך בשעת עשייתן, היינו משום ד"חג הסוכות תעשה" (דברים טז, יג) כתיב, ולולב יליף מסוכה [סוכה יא עויין שם], כן בציצית¹⁰. אבל על אפיית

מצה לא כתיבה דמברך, משום דלא כתב עשייה במצה, רק שמירה לבד. ולכן בירושלמי פרק קמא דסוכה¹¹, גבי סוכה ישנה, דפליגי בית שמאי ובית הלל, אמר מצה ישנה פלוגתא דבית שמאי ובית הלל וכו', ובבלי לא מזכיר זה¹², משום דטעמא דבית שמאי¹³ דיליף מ"חג הסוכות תעשה" ובמצה לא כתוב 'עשייה' רק 'שמירה' ודו"ק¹⁴. לכן כשישראל שומרים חודש האביב והמצות, שומר השם יתברך הלילה הזה לגאלם, וכיוצא בזה אמרו: כשאתה שומר נרי אני משמר נרך¹⁵.

L

כתיבת לשון "שמור" כמה פעמים בדיני פסח קובעת כי המרכיב המכריע בכל מצוות פסח הוא לא תעשה שבה (ועיין פסחים ה, ב). 7. פסחים מג, ב. וגם כאן ממלא רבינו את הכלל הזה בתוכן המיוחד כנ"ל בענין שבת. לא סמיכות הפסוקים בספר דברים (טז, ג) בין "לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות" היא שלימדה כי מצות אכילת מצה חלה על האשה האסורה באכילת חמץ. אלא אי הדגשת מצות העשה שבדין אכילת מצות, וכתיבת "שמירה" באיסור אכילת חמץ, הן שנתנו למצוה בכללה גוון של לא תעשה, גוון המחייב גם את האשה (הפטורה ממצות עשה שהזמן גרמן) באכילת המצה. 8. יבמות ד, א ד"ה דכתיב "לא תלבש שעטנז", וסמך ליה "גדילים תעשה לך",...הקשה הרב ר' יעקב דאורליינש דלחייבן נשים בציצית, דאית לן למימר, כל שישנו ב"לא תלבש שעטנז" ישנו ב"גדילים". לפי רבינו בודאי מתורצת הקושיא, כי דרשות אלו של 'כל שישנו וכו' אינן בנויות על סמיכות טכסטואלית בלבד, כי אם על הבנת אופיה המיוחד של המצוה. היות ובמצות ציצית כתוב "תעשה", יש לראותה כמצוות עשה ללא צל של לא תעשה, ולכן נשים פטורות משום שהזמן גרמא. 9. ברכות פרק ט הלכה ג: העושה סוכה לעצמו אומר 'ברוך אשר קדשנו במצותיו וציונו לעשות סוכה'. 10. הרי רואים כי חשיבות מיוחדת נודעת לכתיבת "עשייה" ליד מצוה,

עד כדי כך שהיא מביאה את הירושלמי לחיוב ברכה על העשייה עצמה, עוד טרם קיים את המצוה של לבישה / נטילה / ישיבה. ענין זה הולם את שיטת רבינו כי הלשון ההפוכה ("שמירה") יכולה להטביע אף היא את חותמה על המצוה כולה. 11. הלכה ב (במשנה): סוכה הישנה, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, איזו היא הישנה? כל שעשאה קודם לחג שלוש יום, אבל אם עשאה לשם החג, אפילו מתחילת השנה כשירה, (בגמרא) ...אף במצה כן (פני משה - דבמצה ישנה גם כן פלוגתא דב"ש וב"ה אם כשירה היא). 12. בבלי אינו מדמה את דין מצה לדין סוכה, כך שהפלוגתא בענין סוכות אינה ראייה לפלוגתא דומה בענין מצה. 13. הפוסל בסוכה ישנה. 14. ולכן יש להקפיד רק על זה שלא יפול בו חמץ, ולכן אין כל הוה אמנא לומר (לפי הבבלי) כי מצה ישנה פסולה. 15. דברים רבה, פרשת ראה, ד, ד. דבר אחר, "כי אם שמר תשמרון", אמר בר קפרא: הנפש והתורה משלנו בנר. הנפש דכתיב (משלי כ, כז) "נר ה' נשמת אדם". והתורה דכתיב (שם ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור". אמר הקב"ה לאדם הזה: נרי בידך ונרך בידי, נרי בידך - זו התורה, ונרך בידי - זו הנפש. אם שמרת את נרי אני משמר את נרך, ואם כיבית את נרי אני מכבה את נרך. מנין? דכתיב (דברים ב, ט) "רק השמר לך ושמור נפשך מאוד", הוי "כי אם שמר תשמרון".

יב, טז אשר יאכל לך יעשה לכם.

יתכן, דכיון דפירש רב יסודי התורה, שאין צו מהיסודות רק נתונה מאר בהיפרד החומר לא תאב לכן נפש הבהמי שהיא מ יורדת למטה כמו שאמר שאמר "לכל נפש" ש"ה לא לנפש קבהמה, שהוא לא "לבדו"², ודו"ק. יב, יט שבעת ימים נבתיכם.

— כי אינו ראוי לשון

(יב, טז) 1. הלכה ה: נ שנתן לו הא"ל; והדעת הי אדם - היא צורת האדם. זו נאמר בתורה: "נעשה א ופעמים רבות תיקרא זאת ו ט: אין צורת הנפש הזאו כדי שתיפרד להם, ואינה הנפש החיונית, נחלת כל אלא מאת ה', מן השמיני הגולם שהוא מחובר מן מפני שאינה מצויה אלא בכל מעשיה - לא תי שאינה צריכה לנשמה במה הדעות הפרודות מן הגל ועומדת לעולם ולעולמי ע בחכמתו: וישב העפר ע תשוב אל האלקים אשר נו פירוש הפסוק: אשר יעשו הנפש שהיא לבדה בזה ובגוף - היא נפש האדני בכוחה ובתכונתה להיות ו רבינו בדרך הפשט את המדרש במכילתא ט, ד: שומע אני אף נפשות בהנ

(24)

Schachter, Hershel

בעקבי הצאן בירורי הלכה

מאת

צבי שכטר

ר"מ בישיבת רבנו יצחק אלחנן

הוצאת בית המדרש ד'פלאטבוש

ירושלים תשנ"ז

עשה מעשה בשעת קנין, עכ"ד. הרי להדיא כחילוק רבנו.

ו. אשו משום ממונו בכלו לו חציו וכמו כן ע"י ח"י הגר"ח (פי"א מהל' שכנים), דזהו הגזה"כ דאשו משום חציו, דגם היכא דכח אחר מ"ב, ג"כ חייב, והו"ל ככחו ממש, משא"כ בכח שני. ובאסו"מ שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה, דפסק כחו, ואין שם כחו כלל, אז אין בהם חיובא דחציו, ורק משום ממונא לבד הוא דחייב עליהו, דאין חציו אלא בבא מכחו, ובפסק כחו שוב לא הוי חציו. והא דאמרינן בגמ' דאסו"מ הווין תולדה דאש, קאי אהך דינא דאש דכלו לו חציו, דחייב משום ממונו, וכמבואר בב"ק דף כ"ג, עכ"ד.

וכן ע"י חזו"א לב"ק (סי' ב' אות א') שביאר בכוונת התוס' סנהדרין (עז). ד"ה סוף, שכתבו, ואש נמי שלא המיתה אלא ברוח מצויה פטור ממיתה, דכוונתם לרוח מצויה שבאה אח"כ, דומיא דסוף חמה לבוא. ועיי"ש עוד בהמשך דבריו (באות ב'), שגם רוח מצויה שבאה אחרי מעשה אדם מתיחס אחריו וחשיב כחציו, וכל זה כשמתחיל הרוח בסילוק ידיו ממש, אבל כשכוחו מוסר לכח אחר, מודה ריו"ח דהאי אש משום ממונו... וה"נ מיקרי כלו לו חציו. והם הם כדברי הגר"ח והנתיבות הנ"ל, והם הם דברי רבנו בהגדרת ההבדל שבין גרמא לכח אחר מ"ב.

ז. כח שני במעשה האדם

וע"י תשו' דבר אברהם (ח"ג סוף סי' י"ג), דבאחת הקהילות רצו לתקן מקוה באופן כזה,

דבצד חלזון ע"י פריסת מצודה, והכח האחר (של ריצת החלזון) איננו מתחיל עד לאחר שהוא גומר את המעשה שלו, בכה"ג מיקרי גרמא, ואין בו חיוב דאורייתא. וכה"ג ע"י תוס' (מז): ד"ה מפני, שקודם גמר הנתינה יפלו וכו', והוא ג"כ כנ"ל.

ומה"ט הי' חלוק רבנו, ז"ל, על כמה מהקולות שהמציאו אחדים מרבני זמננו, שיחיו, בעניני גרמא במלאכת שבת, וטען, שכשיש שעון שבת המכוון מבעו"י, ובא אחד לערוך בו איזה שינוי ביום השבת, בכדי שתתהווה איזו מלאכה לאח"ז, שאין לדונו כגרמא אלא כמלאכה דאורייתא מדין כח אחר מ"ב, מאחר שכח העלעקטרי כבר פועל בשעון זה בשעה שערך הוא את תיקונו שלו.

ה. קנין הגבחה ע"י כח אחר מ"ב

וסמוכין להגדרת רבנו נראה להביא מדברי גדולי הפוסקים. דהנה תמה הקצות (לסי' רע"ג סק"ד) בהא דמרחיקין מצודת הדג מן הדג וכו' דאינו אסור אלא מדברי סופרים, דהלא התוס' פ"ק דקידושין (כו). ד"ה א"נ כתבו, שאפשר לקנות פיל בקנין הגבחה כמה שמגביהין חבילי זמורות מלמעלה, והפיל קופץ ומגביה א"ע מן הארץ. הרי דהגבחה ע"י כח אחר מ"ב מהניא לקנות כמו הגבחה הלוקח שעושה בידים ממש. וא"כ, אף במניח דג מת במצודה, אשר מחמתו מגביהים שאר הדגים א"ע, הו"ל דתיחשב כקנין הגבחה גמורה מדינא, ומ"ט אינו קונה אלא מדברי סופרים. ועיי"ש בנתיבות סק"ג שכתב לחלק, דדוקא בפיל שמגביה א"ע לאכול חבילי הזמורות בה בשעה שזה מחזיק בהם, אז הוא דחשיב כמוגבה מכחו. משא"כ כשתלה חבילי הזמורות על כלונס והלך משם, ואח"כ בא פיל של הפקר והגביה עצמו ואכל... ודאי דלא קנהו, דבעינן דוקא שיהיה קורא לה והיא באה, שעשה מעשה בשעת משיכה והגבחה, אבל זה לא נקרא רק גורם לבד, כיון שלא

מירושלמי, דהצד חלזון לא מיחייב משם צידה. והאחרונים ביארו ענין זה בכמה אופנים. והפנ"י כתב ע"ד, דלשיטתייהו אזלי, שכתבו בפ"ק (יז): ד"ה אין פורסין, דאפילו פורס מצודה בשבת אינו חייב חטאת, כלומר, אא"כ צד מיד בשעת פריסה ונתכוון לכך. כלומר,

26

שע"י דחיקה בכפתור העלעקטרי יפתח לול, שדרך בו יזרמו המים להמקוה, וחששו להוויית המקוה ע"י אדם, וזה תלוי אם בכח ראשון או בכוח שני, דבכח שני לא חשיב כבא מכוחו, כההוא דחולין (דף טז)... דבכח שני גרמא בעלמא הוא... והוא כלל גדול בכל מקום, דכל שהוא רק כח שני, לא חשיב כמעשה האדם אלא כגרמא בעלמא. אבל צריך להגדיר, עד היכן הוי כח ראשון... ומקופיא יעלה על הדעת שגדר הדבר הוא, שאם יפתח האדם פתח, ויתן דרך לזרם המים, ויחזור ויסתום מיד, ויפסק עיי"ז זרם המים, מ"מ איזה כמות ידועה מן המים בהכרח יזרמו עד שיהא שהות בידו לסתום, וכמות זו הוא כח ראשון... וצריך לברר הענין ולהעמידו על בסיס איתן וכו'.

ד ח. הסרת המונע ועשייה בכחו

וכמו"כ ע"י תשו' ארץ צבי (סי' ה') להגה"ק ר' ארי' צבי פראמער, הי"ד, בנדון אפיית מצות וטויית חוטי ציצית ע"י מאשין עלעקטרי, שהביא דעת הפוסקים לחלק בין כח ראשון לכח שני, דהיכא דבעינן עשייה לשמה, בודאי בעינן עשיית הגברא, ובנעשה ע"י גרמא לא מיקריא עשייה, ובכח שני דחשיב כגרמא לגבי שחיטה ורציחה, ה"נ י"ל דחשיב כגרמא לגבי עשיית ציצית ואפיית מצות. ולבסוף חילק עפ"י דברי המג"א (לסי' קנ"ט ס"ק כ"א), דדוקא במקום שלא עשה מעשה בגוף המים, רק שהסיר הברזא המונעת מלצאת, אז הוא דמחלקינן בין כח ראשון לכ"ש, אבל היכא שעשה מעשה בגוף המים... מיקרי כח גברא אפילו בכח שני. [ועי' ליקוט דעת כמה מהאחרונים בנדון זה בספר מקראי קודש לפסח בתחילת ח"ב.]

ט. כח גברא ומעשה האדם

והנחת כל האחרונים הדנים בענין הנ"ל היא, דכל הכללים שנאמרו בגמ' לענין שחיטה ורציחה, שייכן אף לענין מעשה האדם, דכח גברא ומעשה האדם, הכל אחד. וכן נראית דעת

התוס' לב"ק (ד': ד"ה ואימא, דאדם המזיק ע"י מים בכח שני, לא מיקרי כחו, ואינו חייב בתורת אדם. אכן עי' יו"ד סוס"י ג' שהובאה מחלוקת הרשב"א והרא"ה, בהי' הסכין מונח בחיקו, ונפלה שלא בכונה, דמחמרינן כדעת התוס' לדונו כנפלה מעצמה ופסולה. ועיי"ש בבהגר"א (סק"ה), דאף דלענין נזיקין חייב בכה"ג, שאני שחיטה דבעינן כח גברא. הרי דס"ל דענין כח גברא אינו זהה עם המושג של מעשה האדם, אלא ענין אחר נוסף הוא. ודוקא בשחיטה, נט"י, ורציחה הוא דבעינן שיהא נעשה מכח גברא, נוסף על היותו מעשה האדם. [וכ"ה בחי' הגר"ח הנ"ל להל' שכנים, בתחילת ד"ה והנה התוס', שכ"ה דעת התוס' סנהדרין לחלק בזה. וזה דלא כדברי התוס' ב"ק הנ"ל.] ולפי"ז כבר אפשר לומר, דענין ההבדל שבין כח ראשון לכח שני שייך דוקא היכא דבעינן כח גברא, אבל בנוגע לעשיית המצות וטויית חוטי הציצית לשמה, י"ל דלזה סגי במעשה האדם, ולא בעינן כלל שיהא נעשה מכח גברא, וממילא י"ל דלזה סגי אף בכח שני בכדי להקרא מעשה האדם.

י. כח כחו במעשה האדם

והנה משטחיות ל' הגמ' רפ"ב דמכות (ח). משמע דכח כחו לאו ככחו דמי לענין גלות. [אכן עיי"ש ברמב"ם, דמשמע שיש לו הבנה שונה לגמרי בהך דינא.] אך עדיין אין להוכיח מזה לשאר כל התורה כולה דכח כחו לאו ככחו, דיל"ח ולומר, דכמו דבעינן כח גברא לחייב מיתה ברוצח במזיד, כמו"כ בעינן כח גברא להורג בשגגה לחייב בגלות, ובכח כחו לא חשיב כח גברא. אך בשאר כהת"כ, היכא דסגי במעשה האדם, י"ל דכמו דכח שני מיקרי מעשה האדם, כמו"כ כח כחו.

ובהכי ניחא דברי הרא"ש לב"ק (פ"ב סי' ב'), דס"ל דכח כחו ככחו דמי לענין אדם המזיק. ובפשוטו קשה, דלכאורה דברי הרא"ש נסתרים הם מכח הך גמ' דמכות. [עיי"ש בס' נחלת דוד שעמד על כך.] ולפי"ד ניחא, דלחייב

באדם המזיק
ההיזק מכו
דאף כח כ
י
ומעתו
דהנה מכו
שחייבין, ד
יש לבאר ב
באחד ומא
ואוכל מצד
ולא בטבל
ברמב"ם פ
בשבת אס
למקדיש או
מפני שהזו
מפני שהזו
עיניו בצד
מעשה, א"
דא"א לעבו
עדיין אסרי
לפעמים י
בנוסח הגזי
גזרו חכמי
התרומה ב
התערוכות
להתיר את

בכתוב
שאינו מתנ

4 וכן
קכ"ט בשם
5 כ"כ
צבי הנ"ל ו
בין מלאכה ו

בסייעתא דשמיא

ספר

שואל כענין

אוסף קושיות ותמיהות מבריקות ומאתגרות, בנושאים קלים ומגוונים
לעורר לב המעיינים, להרחבת אפיקים, ולחדד את התלמידים
על פרשיות התורה מועדי השנה ופרקי אבות מסודרים
מתוך כל מרחבי הספרות התורנית מלוקטים
ובסוף כל שאלה מובא מקור הדברים

ונלוה אליו בסופו ספר
המכיל פטטיא דאורייתא ישובים ופלפולים בשם

משיב בענין

מועדי השנה

לוקט נערך ונכתב בחמלת ה' עלי
שלמה יחיאל מאיר בלום

ערד - תשע"ג

זה צאצאי הבכורים שבאותו הדור, הם וזרעם עד עולם [גם אלה שאינם בכורים], אבל מי שהוא עתה בכור, מדוע יתענה על מה שהיו לבכורים אז.

הליכות שלמה (רש"י אויערבך) לפסח רפ"ח עמ' קעט.

✎ תקיח ✎

הבכורות מתענים בערב פסח [שו"ע או"ח סי' תע ס"א]. צ"ע למה בערב פסח שהבכורים עושים סיום, ממשיכים אחר כך לאכול כל היום, מאי שנא משאר תענית ציבור שנפסק בשו"ע [או"ח סי' תקסח ס"א] דאם שכח ואכל משלים תעניתו ואסור לאכול עוד אחר כך.

שו"ת ארץ צבי (רא"צ פרומר מקוז'גלוב) ח"א סי' עט, מקראי קודש (רצ"פ פרנק) לפסח ח"ב סי' כב, ועי' שו"ת מנחת יצחק (רי"י ווייס) ח"ח סי' מה אות א.

✎ תקיט ✎

הבכורות מתענים בערב פסח [שו"ע או"ח סי' תע ס"א]. צ"ע מה שעושין סיום מסכת בערב פסח לבכורים [ובתשעת הימים לאכול בשר], והא בכמה מקומות בש"ס חסר קטעים בהשמטת הצנזורה, ואם כן אינו סיום שלם.

שו"ת ארץ צבי (רא"צ פרומר מקוז'גלוב) ח"ב סי' עד (נשאל מר"י שטנצל).

✎ תקכ ✎

74 ברכה באפיית מצות לשיטת הירושלמי. בירושלמי ברכות [פ"ש ה"ג] אי' דמברכין בעשיית לולב סוכה מזוזה תפילין וציצית בין בשעת עשייתה ובין בשעת קיום המצות. וצ"ע למה לא מוזכר דמברך גם בשעת אפיית המצה.

תוספות ירושלים (רי"א איסרלין) או"ח סי' תס ס"א, משך חכמה (לבעל 'אור שמח') פ' בא עה"פ ושמרתם את המצות, הגיון ישע"י (ר"י קרלינסקי) עמ' קכו, שו"ת ארץ טובה (רטי" טביומי) ח"א או"ח סי' כ, ועי' שו"ת בנין שלמה (ליחשק שלמה) ח"א סי' כז.

L

✎ תקכא ✎

שמירת המצות. אי' בפסחים [מ.] הדרר אמר רבא מצוה ללתות [לרחוץ את החטים שעושין מהן מצה של מצוה], שנאמר [שמות יב, יז] ושמרתם את המצות, אי לא רבעי לתיתה שימור למאי [לשם מה צריך שימור מחימוץ, והרי אין מים מגיעים לחטים] וכו'. משמע דשימור היינו באופן שמכנים את המצה למצב שיוכלו לבוא לידי חימוץ, והוא משמרה שלא

יחמיץ. וצ"ע דאי חד אמר מפני ע הלולב באתרוג תרומתי, אמר ר דראוי להכשירה, שו"ת חדות יעקו שם, כלי חמדה ח"א סי' כב.

שמירת המצות המצות שמירה מצה, והא הציו הקציר, ובזמן ק הגדת גאולת עול מאמר ה אות כ, מורגנשטרן מצוה (ר"ש קנאפך).

בטעם דאין מ פסח משום דא זמן אכילתו שק ב"ד אינן נאכל חמץ, והרי בל דאסור לאכול

פמ"ג מש"ז סי' קלוגר) עמ"ס ב ח"א סי' יא ענן (בעריכת ר"ש פו ר"מ אילן) מנחה